

Diplomasideki COVID-19 Etkisi ve Uluslararası Sistemin Değişimi Üzerine Tartışma: Yapısal Realist Bir Analiz

COVID-19 Impact in Diplomacy and Discussion about Change of International System: A Structural Realist Analysis

Baybars Öğün

Kırşehir Ahi Evran University, Department of International Relations

Email: baybars.ogun@ahievran.edu.tr

 ORCID: 0000-0002-3656-0611

Öz

2020 yılının başında küresel bir salgın haline gelen COVID-19 hastalığının insanlar, toplumlar, devletler, devletlerarası ilişkiler ve diplomasi üzerindeki etkilerinden yola çıkılarak, uluslararası sistemin değişimine veya değişim potansiyeline sıklıkla vurgu yapılmaktadır. Uluslararası sistemin yapısı değişmekte midir? Bir değişim gözlemlenmekteyse, bu değişim sistemik mi yoksa sistemi içi olarak mı ele alınmalıdır? Sistemdeki birincil aktörler olan devletlerin statülerinde bir değişim yaşanmakta mıdır? Diplomasinin yöntemleri değişse de mahiyeti değişmekte midir? Bu soruların merkezinde, devletlerarası diplomatik ilişkilerin doğasının küresel salgından ne yönde etkilendiği değerlendirilecek ve uluslararası politik sistemin yapısının değişip değişmediği tartışılacaktır. İnsanların ve toplumların gündelik yaşam alışkanlıklarında, çalışma koşullarında, sürdürülebilir kalkınma programlarının uygulanmasında ve pek çok alanda kısıtlamalar ve sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ancak hem sistem düzeyinde uluslararası politik sistemin yapısında hem de birim düzeyinde diplomasinin doğasında bir değişim gerçekleşmemektedir. Kamu diplomasisinin kapsamında 'korona diplomasisi' gibi yeni uygulamalar geliştirilse de bu tür yenilikler, sistem düzeyinde yapısal bir kırılmayı temsil etmekten uzaktırlar. Ayrıca pandemi sürecinde devletlerin kendi sınırları içindeki belirleyici pozisyonları da güçlenmektedir. Bu çalışmada Yapısal Realizmin sistemik ve sistem içi değişimleri ele alış biçimi ortaya konularak, pandeminin uluslararası politika ve dış politika analizlerinde ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sistem, Yapı, Değişim, COVID-19, Devlet, Diplomasi

Abstract

Considering the effects of the COVID-19 disease, which became a global epidemic at the beginning of 2020, on people, societies, states, interstate relations, and diplomacy, the change of the international system or the potential for change is frequently emphasized. Is the structure of the international system changing? If a change is being observed, should it be addressed systemically or internally? Is there a change in the status of states as primary actors in the system? Although the methods of diplomacy change, do their nature change? At the center of these questions, it will be discussed how the nature of diplomatic relations between states is affected by the global epidemic and whether the structure of the international political system has changed. Restrictions and problems arise in the daily living habits of people and societies, working conditions, implementation of sustainable development programs, and in many areas. However, there is no change in the structure of the international political system at the system level and in the nature of diplomacy at the unit level. Although new applications such as "corona diplomacy" are developed within the scope of public diplomacy, such innovations do not represent a structural break at the system level. The determining positions of states within their borders are also getting stronger. In this study, the way Structural Realism handles systemic and intra-system changes will be presented and how the pandemic should be evaluated in international and foreign policy analysis.

Keywords: System, Structure, Change, COVID-19, State, Diplomacy

Giriş

Çin'in Wuhan eyaletinde başlayarak kısa sürede küresel bir salgına dönüşen COVID-19¹³, dünya genelinde topluları oldukça olumsuz yönde etkilemektedir. Pandemi, insanların gündelik yaşamlarını doğrudan kısıtlamasının yanında devletlerin sunmak zorunda olduğu eğitim, sağlık, ulaşım gibi kamu hizmetlerinin de aksamasına sebep olmaktadır. Virüsün sebep olduğu semptomlar sebebiyle dünyada bir milyonu aşan sayıda insan hayatını kaybetmiştir. En çok ölümün Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) gerçekleşmesi ise büyük devletlerin (great powers) de bu çapta yayılan bulaşıcı bir hastalığa karşı hazırlıksız olduklarını ortaya koymaktadır.¹⁴

Dünya genelindeki vakaların ve ölümlerin büyük bölümünün gelişmiş Batılı ülkelerde gerçekleşmesine dayanılarak¹⁵, uluslararası politik ve ekonomik düzenin değişmekte veya dönüşmekte

olduğuna yönelik çeşitli analizler yapılmaktadır. Diplomasinin, dış politika stratejilerinin, devletlerarası ilişkilerin doğasının ve uluslararası sistemin yapısının bir dönüşüm geçirdiğine, Batının egemen sisteminin politik ve ekonomik olarak iflas etmek üzere olduğuna yönelik görüşler ortaya atılmaktadır. Buna göre dünya, yepyeni bir küresel düzenin eşiğinde bulunmaktadır.

Bu makalede Uluslararası İlişkiler (UI)¹⁶ disiplininin ana akım düşünce okulu olan Realizmin (Realism) alt okullarından Yapısal Realizmin (Structural Realism/Neorealism) teorik çerçevesine uygun olarak, pandemiyle birlikte küresel düzeyde ortaya çıkan yeni diplomatik uygulamalar ve yöntemler, devletlerin durumu ile devletlerarası ilişkilerin doğası ele alınmaktadır. Esasında bu çalışmada, uluslararası politik sistemde yapısal bir değişimin veya dönüşümün gerçekleşip gerçekleşmediği tartışılmaktadır. Meselenin

¹³ COVID-19, Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization) tarafından 31 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Wuhan eyaletindeki vakalarla birlikte literatüre dahil edilen bulaşıcı ve kısmen ölümcül bir virüstdür. Bkz. World Health Organization, Erişim Tarihi 10 Kasım 2020. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19>

¹⁴ ABD'de ilk virüs testinin yapıldığı 22 Ocak 2020 tarihinden 25 Ekim 2020 tarihine kadar olan dokuz aylık periyotta, 132.568.375 testte 8.597.312 vaka tespit edilmiş ve bunların 217.023 kadarı ölümle

sonuçlanmıştır. Bkz. The Covid Tracking Project, Erişim 25 Ekim 2020. <https://covidtracking.com/data/national>

¹⁵ Dünya genelindeki vaka ve ölüm oranlarının neredeyse üçte birinden fazlası ABD başta olmak üzere Avrupa ülkelerinde görülmektedir. Güncel rakamlar için bkz. COVID-19 dünya haritası, Google, Erişim 4 Kasım 2020.

<https://news.google.com/covid19/map?hl=tr&gl=TR&eid=TR%3Atr>

¹⁶ Sosyal bilimlerde bir disiplin olarak Uluslararası İlişkiler, çalışma boyunca UI şeklinde kısaltılacaktır.

anlaşılabilmesi için öncelikle Uİ'deki sistem kavramı ele alınacak, ardından Yapısal Realizmde sistemin yapısının nasıl kavramlaştırıldığı ortaya konulacaktır. Böylece sistem içi değişimler ile sistemik değişimlerin birbirleriyle karıştırılmaması gerektiğinden yola çıkılarak makalenin temel argümanı açıklanacaktır.

Uluslararası Sistem Kavramı

Uluslararası ilişkilerin başlıca mekanizması olan devletler sisteminin ve buna bağlı olarak diplomatik düzenin değişip değişmeyeceğini idrak edebilmek için öncelikle 'sistemin' kavramlaştırılması gerekmektedir. Hemen belirtmek gerekirse, Uİ çalışmalarında sistem kavramının kullanılışı ile ilgili temel bir problem bulunmaktadır.¹⁷ Sistem, sıklıkla devletlerin etkileşimi veya büyük devletler olarak anlaşılmaktadır. Ayrıca sistem değişimi, uluslararası ilişkilerdeki her türlü gelişme ve yenilikle ilişkilendirilmektedir. İletişim ve bilgi teknolojilerinin ulaştığı her aşamanın, konvansiyonel ve nükleer silahlanmanın tırmanışının, terörizmin küresel düzeye evrilmesinin veya bulaşıcı hastalıkların yayılımının sistemik değişimin habercisi olarak yorumlanması bunun bir yansımasıdır. Halbuki sistem, sadece bir topluluğu isimlendirmek için kullanılan bir kavram değildir. Her türlü sistemin kendine özgü karakteri bulunmaktadır ve sistemi meydana getiren unsurlardan ayrı bir tanımının yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla sistem kavramlaştırılmadan, hangi sistemin hangi minvalde nasıl değişime uğrayabileceği teorik ve kavramsal zeminde açıklanamamaktadır.

1950'li yıllardan itibaren Uİ disiplininde geleneksel yaklaşımlara bilimsel bir tepki niteliğinde, 'uluslararası politik sisteme' yönelik teorik ve kavramsal çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Morton Kaplan, Richard Rosecrance, Charles McClelland, Stanley Hoffmann ve George Modelski gibi yazarlar devletlerarası ilişkilerin doğasını açıklayabilmek için onların meydana getirdiği 'bütüne' odaklanmanın gerekliliğini öne sürmüşlerdir (Kaplan, 1957; Rosecrance, 1963; McClelland, 1966; Hoffmann, 1965; Modelski, 1987). Bu ortamda disiplinler arası bir yaklaşımla

sistem okuması yapan yazarlar da gündeme gelmiştir. Immanuel Wallerstein, ekonomi-politik bir temele dayanarak 'dünya sistemi teorisini (world system theory)' inşa etmiştir. Buna göre dünya kapitalist sistemi, merkez-evre şeklinde bir ayrımla ele alınmaktadır. Devletlerin sistemik konumları da küresel ekonomik sistemdeki konumlarına göre değerlendirilmektedir (Wallerstein, 2004). Wallerstein'in azgelişmiş ülkelerin meselelerini konu edinen bağımlılık (dependency) yaklaşımlarından etkilendiği ifade edilebilir.

Sosyal bilimcilerin sistem kavramına yönelmesinde David Easton'un önemli katkısı bulunmaktadır. Easton, her bir sistemi kendi içindeki birimlerin eylem sınırlarını çizen, birimlerin birbirleriyle etkileşimde bulunmalarını sağlayan ve onlarla etkileşime giren bir kavram olarak ele almaktadır (Easton, 1957:384-387). Hoffmann, özellikle erken çalışmalarında, uluslararası sistemin devletler üzerindeki kısıtlayıcı ve onların eylemlerine olanak sağlayan yönlendiriciliğine gönderme yapmaktadır (Hoffmann, 1977:53). Sistem çalışmalarının başlıca niteliği, doğrudan aktör merkezli somut olay ve olgulara odaklanmayıp, soyut ve teorik eğilimleri bünyesinde barındırmasıdır (Sönmezoglu, 2014:90). Bu çalışmanın konusu olan 'uluslararası politik sistemi', günümüzde farklı şekilde kavramlaştıran yazarlar da bulunmaktadır. İngiliz Okulu (English School), "uluslararası toplum" şeklinde bir kullanıma giderek devletlerin oluşturduğu sistemi farklı bir açıdan ele almaktadır (Linklater and Suganami, 2006; Buzan and Gonzalez-Pelaez, 2009).

Sistem kavramı geliştirildikçe, sistemin, kendisini meydana getiren birimlerden ayrı bir değişken olup olmadığı da tartışma konusu olmuştur. Böylece yapısalcılığın etkisi ortaya çıkmaya başlamıştır. Sosyolojide Emile Durkheim, Dilbilimde Ferdinand de Saussure, Antropolojide Claude Levi-Strauss, yapısalcı felsefi düşünce geleneğinin temellerini atan düşünürlerdir. Uİ disiplini de sistem çalışmalarıyla birlikte 'yapı' kavramına temas eder hale gelmiştir. Yapısalcılık, bir düşünme biçimi olarak bazı yazarları derinden etkilemiştir. Sistemin yapısının ve yapı-birim etkileşiminin

¹⁷ Bu durum, sistem kavramının her analizde farklı şekilde ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Uİ'deki temel meselelerden biri kavrama ve

kavramlaştırmaya karşı olan ilgisizliktir. Diğer bir sorun, teoriyi veya kavramı ilk üretildiği zihinden, yani orijinal yazarından okuma konusundaki isteksizliktir.

açıklanmasında Alexander Wendt gibi düşüncelerin dağılımına odaklanan yazarlar olduğu gibi Kenneth Waltz gibi devletlerin maddî imkanlarını ön plana çıkaran yazarlar da bulunmaktadır. Yapı kavramının idrak edilebilmesi açısından bu ayrımlar açıklayıcı olmaktadır. Yapının tanımlanması ve sınırlarının çizilmesiyle birlikte, sistemin nitelikleri ve sistemi meydana getiren birimler üzerindeki etkileri daha etkin biçimde ortaya konulabilmektedir.

Wendt, yapı kavramı hakkında iki temel sosyolojik durumu, dört farklı kavramla ortaya koymaktadır. Buna göre uluslararası sistemin yapısının niteliği ile yapının kendisini oluşturan birimlerle ilişkisi değerlendirilmektedir. İlk olarak sistemin yapısının maddî ve sosyal niteliği ile ilgili olan materyalizm ve idealizm kavramları ele alınmaktadır. İkinci olarak yapının birimlerle kurduğu ilişkiyi açıklayan bireyci (individualism/atomism) ve bütüncü/yapısalcı (holism/structuralism) sosyoloji ayrımına değinilmektedir. Bireyci yaklaşımda birimlerin nitelikleri belirleyici kabul edilirken, bütüncü yaklaşımda yapı, kendisini meydana getiren birimlerden özerk olarak değerlendirilmektedir (Wendt, 2016: 40). Bu çalışma, Wendt'in tanımlamasına göre materyalist ve yapısalcı konumda yer almakta ve uluslararası sistemin yapısını, bir ana akım Uİ alt okulu olan Yapısal Realizme dayanarak ortaya koymaktadır.

Yapısal Realizmde Uluslararası Politik Sistemin Yapısı

Uluslararası politik sistemin, devletlerden ve onların kendi aralarındaki ilişkilerinden bağımsız olduğuna yönelik bir yapısal açıklama, Amerikalı siyaset bilimci Kenneth Waltz tarafından gündeme getirilmiştir. Bu farkındalık, analiz düzeyleri ayrımıyla görünür olmaya başlamıştır. Waltz'un 1959 yılında yayımlanan *Man, The State and War: A Theoretical Analysis* isimli eserinde savaşın sebepleri üç farklı analiz düzeyinde (imge-image olarak adlandırılmaktadır) ortaya konulmaktadır. Waltz, üç imgeden birincisini insan doğası, ikincisini devletlerin ideolojileri gibi öz nitelikleri olarak kabul ederken, üçüncü imgeyi sistemin anarşik yapısı olarak ifade etmektedir. Waltz, hangi rejim, ideoloji veya lider tipine sahip olursa olsun tüm devletlerin savaşmış olduğu gerçeği karşısında uluslararası politik sistemin anarşik yapısının yaratmış olduğu ortamın, savaşların asıl sebebi

olduğunu ileri sürmektedir (Waltz, 1959). Esasında Waltz, Klasik Realist yazarların da kabul ettikleri 'anarşi' kavramını uluslararası politikaya dönük açıklamaların merkezine çekmiştir. Anarşi kavramı, kaos ve karmaşa olarak değil, emir yetkisi ve otorite sahibi bir üst aktörün olmadığı devletlerarası ortamı tasvir etmek için kullanılmaktadır. Örneğin Reinhold Niebuhr, insan doğasının güç arayışında olduğu ön kabulüyle yola çıkmaktadır. Niebuhr, toplumların veya devletlerin kendi içlerinde merkezileşmeye meyilli olmalarından ötürü anarşinin ortaya çıkması ihtimalinin düşük olduğunu vurgulamaktadır. Buna karşılık, farklı insan grupları arasındaki ilişkilerde güç arayışını önleyebilecek merkezi bir otorite bulunmamasının anarşiyi yarattığını ifade etmektedir (Niebuhr, 1960:16). Sistemin anarşik yapısının temel belirleyici değişken olarak ele alınmasıyla birlikte uluslararası politika çalışmalarında yeni bir döneme girilmiştir. Sistem düzeyindeki değişkenler ile sistem içi değişkenler ayrımı ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu ayrımı keskin şekilde ifade edenler, uluslararası politika ile dış politika ayrımını da öne çıkaran Yapısal Realist yazarlardır.

Waltz, seneler içinde geliştirdiği fikirlerini, 1979 yılında yayımlanan *Theory of International Politics* (Waltz, 1979) eserinde sunmuştur. Böylece Uİ'de ilk defa uluslararası politik sistemin yapısı, teorik olarak ortaya konulmuştur. Bu çalışmada üçüncü imge olan 'sistem' yeniden ele alınmış ve açıklayıcı çerçevesi derinleştirilmiştir. Waltz'un uluslararası politik sistemin yapısını kavramlaştırırken yararlandığı iki temel fikir bulunmaktadır. Bunlardan ilki sosyolog Emile Durkheim'in toplumların yapısı üzerine geliştirdiği teorisidir. İkincisi ise mikro iktisat teorisinin analogisidir. Bu şekilde çerçevesi çizilen genel bir teoriyle birlikte Waltz, kendisinden önceki sistem çalışmalarından tamamen ayrılmaktadır.

Durkheim, toplumun sadece bireylerin toplamı olmadığını ortaya koyarken, insanı merkezine alan rasyonalite yaklaşımlarını eleştirmektedir. "Toplu bilinç hallerinin bireysel bilinç hallerinden başka bir mahiyeti vardır; onlar bir başka türden tasarımlardır. Kümelerin zihniyeti bireylerin zihniyeti değildir, onun kendine özgü yasaları vardır" (Durkheim, 2015:19) ifadesi, toplumun yapısını inceleme konusu olarak ele alabilmek için bireylerin ve onların tercihlerinin toplamını aşan bir

bakış açısı gerektiğini ortaya koymaktadır. Durkheim, gözle görünmese de toplumlarda yazılı olmayan teamüllerin ve kuralların belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre bu görünmez etki, insanları bilinç dışı olarak kısıtlamakta ve yönlendirmektedir (Durkheim, 2015: 30). Waltz, Durkheim'in bu yapısalcı yaklaşımından oldukça etkilenmiş ve uluslararası politik sistemin yapısını toplumsal yapıyla eşleştirmiştir. Böylece uluslararası politikada yapı, sistemdeki birimlerin toplamını aşan bir mahiyette ele alınmaya başlamıştır.

Waltz, Durkheim'in 'mekanik-organik toplumsal dayanışma' ayrımından da faydalanmaktadır. Durkheim, ilkel ve modern toplumlar şeklinde bir ayrıma gitmektedir. İlkel toplumlarda işbölümü ve uzmanlaşma eğilimi düşük olduğu için bireylerin yaptığı işler birbirlerine benzemektedir. Modern toplumlarda ise işbölümü ve uzmanlaşma artarken işlevsel farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Durkheim, buna dayanarak ilkel toplumlarda mekanik dayanışma (mechanical solidarity), modern toplumlarda ise organik dayanışma (organic solidarity) bulunduğunu ileri sürmektedir (Thijssen, 2012:458-461). Bu yaklaşımdan yola çıkan Waltz, mekanik dayanışmanın merkezileşmeyi ötelediğini, organik dayanışmanın ise merkezileşme eğilimlerini güçlendirdiğini belirterek anarşi-hiyerarşi ayrımını ortaya koymaktadır. Devletlerin bir arada sosyalleştiği uluslararası politik sistemin ilkel-mekanik dayanışma ile, devletlerin her birinin kendi iç siyasî düzenlerinin ise modern-organik dayanışma esasına göre örgütlendiğini belirtmektedir. Böylece uluslararası politik sistemin düzenleyici ilkesi anarşi, devletlerin ulusal düzenlerinin temel örgütleyici ilkesi ise hiyerarşi olmaktadır (Waltz, 2008: 38). Anarşi, devletlerin mutabık kaldığı bir üst yönetici vasfındaki herhangi bir kurumun, devletin veya devletler topluluğunun otoritesinin bulunmadığı, bütün devletlerin benzer işlevleri yerine getirdiği yatay düzeydeki örgütlenme ilkesidir. Hiyerarşi ise yukarıdan aşağı bir emir-komuta zincirinin işlediği düzene karşılık gelmektedir.

Waltz, mikro iktisattaki 'piyasa' kavramından faydalanırken, piyasanın firmaların etkileşiminden ayrılan ve doğrudan gözlemlenemeyen etkilerine odaklanmaktadır. Buradaki temel mantık, firmaların hepsinin kendi kârlarını artırmak için çalışmalarına karşılık, sonuçların firmaların

amaçladıkları gibi gerçekleşmemesine dayanmaktadır. Her firma başarılı olamamaktadır. Bazıları büyümekte, bazıları iflas etmektedir. Firmaların etkileşimi ile oluşan piyasa, firmaların amaçlarından ve çalışmalarından bağımsız bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır. Firmaların amaçları ile çelişerek ortaya çıkan sonuçların sebep unsuru olarak piyasa devreye girmektedir. Waltz, piyasanın firmalar üzerindeki yönlendiriciliğini doğrudan değil, dolaylı olarak ele almaktadır. Piyasa bir defa oluştuktan sonra firmaları belli davranışlara yönlendirmektedir (Waltz, 1979: 90-91). Uluslararası politik sistemin bir piyasa gibi işlediğini belirten Waltz, piyasa yerine sistemi, firmalar yerine devletleri koyarak analoji yapmaktadır.

Waltz, toplumsal yapılardan ve piyasa teorisinden yola çıkarak sistemik-indirgemeci (systemic-reductionist) teori ayrımını vurgulamaktadır. Buna göre Waltz, "sebepleri bireysel ya da ulusal düzeyde yoğunlaştıran uluslararası politika teorileri indirgemecidir; uluslararası düzeyde etki eden sebepler de tasarlayan teoriler ise sistemiktir" (Waltz, 2015:27) diyerek sistem düzeyinin birey ve devlet düzeylerinden temel farkını ortaya koymaktadır. Bu noktada "metodolojik bireycilik" (Kolasi, 2016:197) olarak ifadesini bulan; bireylerden, bireylerin niyetlerinden ve tercihlerinden, onların psikolojik durumlarından yola çıkılarak olay ve olguların açıklanmasına yönelik çabaların eleştirisi de bulunmaktadır. Ayrıca fizik biliminde kullanılan 'analitik metodolojinin' parçadan bütüne doğru açıklama silsilesinin, sistem düzeyindeki bir çalışmada sistemi meydana getiren birimlerin birbirlerine göre konumlanmalarını ortaya koyarken geçersiz olduğu ileri sürülmektedir (Waltz, 1979:39-40). Böylece uluslararası politik sistemin yapısı birimlerden, birimlerin öz niteliklerinden, onların birbirleriyle etkileşimlerinden özerk bir şekilde kavramlaştırılmaktadır. Yapı, birimler etkileşime girdiği andan itibaren kendine özgü bir nitelik kazanmaktadır. Bu oluşum, devletler arası ilişkilerden, devletlerin sahip oldukları iç siyasî düzenlerden, devlet adamlarının niyet farklılıklarından veya inişli çıkışlı psikolojik durumlarından ayrı bir soyutlamaya dönüşmektedir. Yapı, gözlem ve deneye konu olamasa da devletler üzerindeki kısıtlayıcı etkileri,

devletlerin davranışları aracılığı ile açıklanabilmektedir.

Sistem İçi-Sistemik Değişim Ayrımı

Uluslararası sistemin yapısı birimlerden/devletlerden özerk olarak kavramlaştırıldığında, sistemin nasıl değişime uğrayacağı konusunda devletlerin sahip oldukları farklı ve çeşitli niteliklerin mi, küresel düzeyde yaşanan bazı krizlerin mi yoksa sistem düzeyindeki yapısal unsurların mı önemli hale geleceği yeniden değerlendirilmektedir. Birey ve devlet düzeylerinde analiz yapılmaktaysa, çoğunlukla karizmatik devlet başkanlarının gündelik ve tutarsız söylemlerine, devletlerin kendilerine özgü iç siyasî düzenlerine, ideolojilerine veya devletler arası etkileşimlere odaklanılmaktadır. Ayrıca küresel düzeydeki her türlü gelişme veya krizden yola çıkılarak, yerleşmiş politik ve ekonomik sistemin değişmekte olduğu varsayılmaktadır. Pandemiye referansla yapılan analizler, bu yaklaşımın en son ve somut örneğini teşkil etmektedir. Kapitalizmin sosyalizme evrilmesinden, devletlerin yok olmasına, diplomasinin anlamını yitirmesinden, devletler arası işbirliğinin bir dünya devletine dönüşmesine değin farklı görüşlerin sayısı artmaktadır. Uluslararası politik sistem hakkındaki genel kanı, geleneksel diplomasinin ve anarşik kendine-yardım prensibine dayalı yapının ortadan kalkmaya yüz tuttuğu yönündedir. Böylece insanlığın küresel salgınla mücadele için el birliği içinde ortak bir hedefe, devletlerin gölgesi olmadan yürüyeceği idealize edilmektedir.

Waltz, 2000 yılında yayımladığı *Structural Realism after the Cold War* makalesinin giriş kısmında şu soruyu sormaktadır: Uluslararası politik sistem, hangi tür değişimlere maruz kaldığında derin bir dönüşüme uğramaktadır? Waltz, buna cevap olarak açıkça, sistemin değişebilmesi için sistem içindeki değişimlerin değil, sistem düzeyindeki değişimlerin etkili olabileceğini ifade etmektedir (Waltz, 2000:5). Peki, sistem düzeyinde değişim ne demektir? Yapısal Realizmde sistemik-sistem içi değişim ayrımı nasıl ortaya konulmaktadır? Bu sorulara cevap verebilmek için Yapısal Realizmde sistemin yapısını meydana getiren temel unsurları ve sistemik değişimi mümkün kılacak sebepleri ele almak gerekmektedir.

Waltz, iç siyasî sistemlerin yapısal unsurlarından yola çıkarak bir karşılaştırma yapmakta ve uluslararası politik sistemin yapısını yeniden tanımlamaktadır. Öncelikle iç siyasî sistemlerin yapıları üç temel unsura göre ele alınmaktadır. Bunlar; ilk olarak örgütleyici veya düzenleyici ilke, ikinci olarak sistemdeki birimlerin işlevsel benzerlikleri veya farklılıkları, son olarak birimlerin sahip oldukları yeteneklerin dağılımıdır. Devletlerin kendi siyasî yapıları, hiyerarşik olarak örgütlenmektedir. Devleti oluşturan tüm kurumlar ve organlar, birbirleriyle yukarıdan aşağı işleyen merkezî bir örgüt mekanizması çerçevesinde ilişki kurmaktadır. Bunların arasında, mevzuatı önceden tespit edilmiş bir emir-komuta ilişkisi bulunmaktadır. Merkezî bir düzende işbölümü ve uzmanlaşma ortaya çıktığından, devletin iç birimlerinin işlevleri birbirlerinden farklı olmaktadır. Son olarak kurumların ve organların yetenekleri sistemik olarak farklı düzeyde dağılmaktadır. Her kurum aynı düzeyde yeteneğe ve etkiye sahip değildir (Waltz, 1979: 81-82).

Uluslararası politik sistemin yapısının ulusal sistemlerden farklı bir düzenleyici ilkesi bulunmaktadır. Devletlerin kendi içlerindeki hiyerarşik ve yukarıdan aşağı işleyen merkezî yapılarına karşılık, uluslararası sistemin yapısı, birimlerin yatay olarak konumlanması esasına dayanmaktadır. Bundan dolayı devletler arası sistemin örgütleyici ilkesi anarşidir. Sistemdeki yatay konumlanma, devletler arasında merkezî bir üstün otoritenin olmadığı anlamına gelmektedir (Waltz; 1979:88). Dolayısıyla işbölümü ve uzmanlaşma yerine devletlerin benzer işlevlere sahip oldukları bir düzen ortaya çıkmaktadır (Waltz, 1979:93). İç siyasî sistemlerde olduğu gibi uluslararası sistemde de yetenekler farklılaşmaktadır. Devletler, benzer işlevleri yerine getiren birimler olduğundan, sistemdeki asıl belirleyici unsur yeteneklerin dağılımıdır (Waltz, 1979:97). Böylece uluslararası sistemin, ulusal sistemlerle kıyaslandığında konumlanma biçimleri ve birimlerin işlevleri konusunda farklı niteliklere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sistemin tanımlanması ise devletlerin yetenekleri veya güçlerinin sistem düzeyindeki dağılımına göre gerçekleştirilebilmektedir.

Waltz, "ilişki" terimini yeniden ele alarak yetenek veya güç dağılımının yapısal bir unsur olduğu sonucuna varmaktadır. Bu noktada Waltz, Siegfried

Frederick Nadel'in ilişki hakkındaki yaklaşımından ilham almaktadır. Nadel'e göre ilişki, birinci anlamında kişilerin veya aktörlerin karşılıklı etkileşimi olarak ele alınmaktayken, ikinci olarak birimlerin içinde buldukları sistemde birbirlerine karşı konumlanmalarını ifade etmektedir (Nadel, 1962:7-12). Waltz bu görüşten yola çıkarak Nadel'in birinci anlamda kullandığı ilişkiyi devletlerarası ilişkiler olarak birim düzeyinde, ikinci anlamda kullandığı ilişkiyi ise sistemik konumlanma olarak sistem düzeyinde kabul etmektedir (Waltz, 1979: 80-81). Böylece sistem düzeyinde ortaya çıkan güç dağılımı, devletlerin birbirlerine karşı konumlarının bir resmine dönüşmektedir.

Sistemik değişim, sistemin yapısının düzenleyici ilkesinde ve sistemik düzeyde yetenek dağılımında gerçekleşen yapısal değişimlerdir. Öncelikle sistemin yapısal konumlanma düzeyinin değişip değişmediği ele alınmalıdır. Anarşinin bir örgütleyici ilke olarak kabul edildiği uluslararası politik sistemde, birimlerin yatay konumlanmaları dikeye dönüşmekte midir? Düzenleyici ilkenin değişmesi oldukça düşük bir olasılık olarak ele alındığından, yetenek dağılımının sistem düzeyinde yeniden dağılması halinde yeni bir sisteme geçilebileceği kabul edilmektedir. Bu noktada sistem düzeyinde yeni kutup devletlerin ortaya çıkıp çıkmadığı sorgulanmaktadır. Yetenek dağılımının, küresel düzeydeki büyük savaşlar vasıtasıyla değişebildiği kabul edilmektedir. Bundan dolayı Yapısal Realizmde kutupluluk (polarity), belirleyici kavramlardan biridir. Wendt, kutupluluğu, devletlerin maddî kapasitelerinin "sistemdeki yoğunlaşma derecesi" (Wendt, 2016:131) olarak tanımlamaktadır. Waltz'a göre tek bir devletin güç kapasitesi veya yetenek toplamı birim düzeyinde bir özellik iken, devletlerin yeteneklerinin sistem düzeyinde dağılımı ise sistemik bir özelliktir (Waltz, 1979:97-98). Waltz kutupların tanımlanması konusunda mikro iktisat teorisinden yapmış olduğu analojiye dayanarak, "piyasa yapısı firmaları sayarak, uluslararası politik yapı ise devletleri sayarak tanımlanır. Sayımda ayrımlar yalnızca yeteneklere göre yapılır" (Waltz, 2015:125) ifadelerini kullanmaktadır. Buna göre uluslararası politik sistemin kutup devletleri, en yetenekli olan büyük/birincil (great/primary) devletlerdir. Örneğin iki kutuplu yapıdaki kutuplar, ABD ile SSCB'dir.

Sistem içi değişimler ise sistem düzeyindeki yapısal dönüşümler dışındaki birey ve devlet düzeylerinde gerçekleşen her türlü gelişme, ilerleme, oluşum veya değişimdir. Waltz, sistem içi değişimlerin önemli ve etkili sonuçları olabileceğini kabul etmektedir. Örneğin ulaşım, iletişim ve bilişim alanlarındaki atılımların, bazı sıcak çatışmaların birim düzeyinde sarsıcı etkileri olmaktadır. Waltz, özellikle nükleer silahların modern tarihin en önemli icatlarından biri olduğunu; buna karşılık bu teknolojinin sistemin yapısını değiştirmediğini belirtmektedir. Bunun temel sebebi, birim düzeyindeki her türlü gelişme, ilerleme veya değişime rağmen anarşik sistemin özü olan kendine-yardım (self-help) ortamında bir kırılma meydana gelmemesidir (Waltz, 2000:5-6). Bir başka deyişle her türlü teknolojik-bilimsel icatlara ve ilerlemeye rağmen, devletlerin içinde buldukları sistemin özü değişmemektedir. Devletlerin birbirlerine karşı konumlanma biçimi, etkileşimin doğası, güvenlik ve görelî güç mücadelesini ortaya çıkaran yapısal sebepler varlıklarını korumaktadırlar. Waltz, felsefi olarak sürekli değişen şeylerin altındaki değişmeyen esas yapıya odaklanılması gerektiğini ısrarla vurgulamaktadır. Sistemin yapısı bu şekilde kavramlaştırıldığında, birim düzeyinde ortaya çıkan her türlü olay, olgu ve gelişmenin sadece birim düzeyinde değerlendirilmesi gerektiği daha anlaşılır olmaktadır.

Yapısal Realizmde sistemik ve sistem içi değişimin teorik şartlarının ortaya konulmasından sonra uluslararası sistemin yapısının bir 'süreç' olmadığı daha anlaşılır olmaktadır. Yapı, kendine özgü yönlendirici mekanizmalara sahip olduğundan, sistemik değişimin süreç düzeyinde değil, yapısal düzeyde gözlemlenmesi gerekmektedir. Pek çok yazar pandeminin insanlar, toplumlar ve devletler üzerindeki negatif etkilerinden yola çıkarak mevcut gelişmelerin mutlaka uluslararası sistemde bir dönüşüm yaratacağı beklentisini yansıtmaktadırlar.

Bir yazar, pandemiye ve pandeminin uluslararası sistemdeki etkilerini şu şekilde açıklamaktadır:

"Uluslararası politika açısından salgın dönemi, tarih boyunca uluslararası sistemin işleyişinde etkin olan temel motivasyonların artık işe yaramayacağı yeni bir dönemin de habercisi olmuştur. Devletleri ve devletlerin oluşturduğu organizasyonları yeni duruma uygun davranmak ve yeni modeller üzerinde uzlaşmak gibi bir zorunluluk beklemektedir. COVID-

19 pandemisi uluslararası ilişkilerin temel işleyişini değiştirecek ve öncesi dönemden farklı dinamikleri devreye sokacak bir etki yaratmaktadır” (Üste, 2020:370).

Bu görüş dikkate alındığında şu sorular sorulabilmektedir: Uluslararası politik sistem dahilinde, tarih boyunca geçerli kabul edilen hangi temel motivasyonlar veya güdüler ortadan kalkmış olabilir? Yeni dönemden kastedilen, sosyal hayata dair alışkanlıkların değişmesi midir, yoksa devletler sisteminin yazılı olmayan kurallarının artık geçersiz kabul edilmesi midir? Uluslararası sistemin temel işleyişi nasıl tanımlanmaktadır ve bu işleyişin değişimi kısa vadede kolaylıkla gerçekleşebilmekte midir? Üİ’deki çatışma-işbirliği karşıtlığı üzerinden yapılan analizlerde genellikle kurulan ortaklıklar, varılan uzlaşmalar, krizleri yumuşatma çabaları veya doğal afetlerdeki karşılıklı yardım faaliyetleri gibi eylemler üzerinden sistemin doğasının ve devletler arası rekabetin yumuşadığı yönünde bir iyimserlik ortaya çıkmaktadır. Benzer bir mantıkla ortaya konulan bu yazarın yaklaşımında, devletler sisteminin doğasının görece güç rekabeti olduğu göz ardı edilerek her türlü sorunda tüm devletlerin ve toplumların bir araya gelmesine yol açabilecek ortaklık duygusunun inkişaf edeceği ima edilmektedir. Esasında pandemi ile mücadele etmek, devletlerin temel meselelerinden biridir. Zira bu mücadele, sadece ekonomik işleyişi normale çevirmek açısından bile son derece önemlidir. Ancak devletlerin sistemdeki doğal eğilimleri, görece rekabette ayakta kalabilmektir. Salgına yönelik işbirliği çabalarının veya sağlık sektörünü kapsayan dış yardımların artmasının, devletlerin içinde buldukları anarşik konumlanmayı değiştirebilecek bir niteliği bulunmamaktadır. Devletler, yine birbirlerine karşı yatay olarak konumlanmakta ve öncelikle hayatta kalmaya odaklanmaktadır. Hayatta kalabilmenin temel şartı ise kendine-yardım güdüsüdür.

Başka bir yazar, konuyla ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“Pandemi süreciyle birlikte değişen sosyal yaşam koşulları, ekonomik ve ticari faaliyetlerin durma noktasına gelmesi, uluslararası ilişkileri benzeri görülmemiş bir şekilde etkilemektedir. Güvenliği öncelikli hale getiren ve var olma savaşına giren devletler, uluslararası ilişkilerin gerilmesine neden olmaktadır. Gerilen bu sistem ‘sıfır toplamlı oyuna’ dönüşmekte ve neo-liberal politikanın belirlediği doğrultudan uzaklaşmaktadır. Pandemiyle birlikte,

ulus devletlerin daha aktif olarak etkin olmaya başlaması ve bu nedenle uluslararası sistemin dönüşüme zorlanması çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır” (Kaya, 2020:261).

Pandeminin bireyleri, toplumları ve uluslararası ilişkileri genel olarak olumsuz etkilediği açıktır. Yaşam alışkanlıkları, insanların serbest dolaşımı, istihdam olanakları, ekonomik kalkınma programları ve pek çok alanda ciddi problemler ve kısıtlamalar ortaya çıkmaktadır. Ancak bu sorunlar, uluslararası politikanın doğası ile ilgili olmayıp, birim düzeyinde değerlendirme yapıldığında çözümler üretilebilecek meselelerdir. Bu yazarın temsil ettiği yaklaşımdaki en temel sorun, devletler sisteminin doğası olan rekabetten ve güvenlik kaygısından kaynaklanan çatışma ve savaş ihtimalinin yeni bir olguymuş gibi ele alınmasıdır. Devletlerarası etkileşim, tarih boyunca olduğu gibi yine güvenlik merkezlidir. Hayatta kalabilmek, devletlerin başlıca yapısal güdüsüdür. Bu güdü, doğal olarak çatışma ve savaş ihtimalinin kalıcı olmasına neden olmaktadır. Bu kalıcılığın, ‘sıfır toplamlı oyun’ şeklinde ifade edilmesinde bir problem yoktur. Fakat bu oyunun kuralları, pandemiyle değişmiştir. Sanki pandemi öncesinde bir dünya hükümeti çalışmıyormuş veya Immanuel Kant’ın ‘ebedi barışı’ çoktan tesis edilmiş gibi bir analiz yapıldığında ciddi kavramsal ve teorik problemler ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan, Neoliberalizmin kalıcı barışa ve işbirliğine yol açtığı yönündeki varsayım oldukça problemlidir. Var olma savaşı denilen durum, sistemin anarşik yapısının doğal sonucudur. Anarşik konumlanma düzeyi değişmedikçe de bu durum değişmeyecektir. Pandemi, daha önce var olmayan bir doğal eğilim yaratmamakta ve dolayısıyla sistemik bir değişim ortaya çıkarmamaktadır.

Pandeminin devletler arasındaki görece güç rekabetinde bir dönüşüme sebep olduğu varsayılmıyorsa, 2020 yılı boyunca ortaya çıkan veya daha önceki yıllardan itibaren devam etmekte olan bölgesel krizlerin, çatışmaların, iç savaşların, deniz alanlarının hakimiyeti ve enerji güvenliği eksenli rekabetin nasıl analiz edileceği önem kazanmaktadır. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı, pandeminin kısıtlayıcı etkilerinden bağımsız olarak varlığını korumaktadır. Bununla birlikte virüsün bulaşıcı etkisi, mevcut çatışma ortamını daha ölümcül hale getirebilmektedir. Ancak

Suriye'deki aktörlerin, virüsten ziyade bölgedeki güç dengesini dikkate aldıkları gözlemlenmektedir. Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad, pandeminin değil, Rusya'nın bölgedeki askerî varlığının dengeleyici etkisini vurgulamaktadır (Euronews, 05.10.2020; Al-Khalidi, 05.10.2020). Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarının paylaşımı konusunda küresel salgının, devletler arasında görelî işbirliği ortamı yarattığına dair herhangi bir örnek bulunmamaktadır. Aksine bölgedeki deniz alanları üzerinden var olan enerji kaynaklarını kullanabilmek için ittifaklar kurulmakta, silahlanma yarışı oluşmakta ve hatta görelî güç rekabeti uluslararası hukukun ortaya koyduğu kuralların ve teamüllerin önüne geçmektedir (Deutsche Welle, 22.10.2020; Ergin, 2019; Ozan, 2020; Bilgiç, 2020). Yunanistan'ın uluslararası antlaşmalara aykırı olarak Türkiye'ye yakın adalarını silahlandırması (BBC Türkçe, 31.08.2020; Berberakis, 03.09.2020), karşılıklı navtex ilanları, deniz ve hava kuvvetlerinin birbirlerini caydırma girişimlerine dikkat edildiğinde COVID-19'un belirleyici bir değişken olup olmadığı daha doğru analiz edilebilmektedir. Libya'daki iç savaş, çeşitli devletlerin vekalet savaşlarına evrilmiştir (Robinson, 18.06.2020; Wehrey, 14.09.2020; Abdulrazaq, 22.06.2020). Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki kronik Karabağ sorunu, sıcak bir savaşa dönüşmüştür. Ermenistan'ın özellikle sivil yerleşim yerlerine düzenlediği füze saldırılarına odaklanıldığında, güvenlik ve görelî kazanımlar söz konusu olduğunda devletlerin, savaş hukukunun dışına çıkarak masum insanları dahi kolaylıkla yok edebildikleri gerçeği ile yüzleşilmektedir (BBC, 12.11.2020). Küresel terör örgütleri, faaliyetlerini aynı şekilde sürdürmektedirler. Keşmir meselesi sıcaklığını korumaktadır. Yemen'deki vekalet savaşları devam etmektedir. İsrail ile bazı Arap devletleri arasında diplomatik ilişkiler kurulurken kimliklerin, etnik ve dinî aidiyetlerin görelî kazançlar söz konusu olduğunda geri planda kaldığı tekrar gözler önüne serilmektedir (Bishara, 31.08.2020; Cook, 17.08.2020). Bunların dışında ABD ile Çin arasındaki ticarî rekabetin bir yansıması olarak, iki devletin birbirlerini virüsü laboratuvar ortamında üretip biyolojik savaş aracı olarak kullanmakla suçladıklarına şahit olunmaktadır. Salgının mevcut

sorunları daha da derinleştirdiğini öne süren görüşler (Yeşiltaş vd., 2020) bulunmaktadır.

Hülasa, 2020 yılında pandemi sonrası gelişen krizler ve çatışmalar, salgının yarattığı sebeplere dayanmamaktadırlar. Ayrıca pandeminin etkisiyle devletler sisteminin doğası çatışmaya eğilimli olmaktan çıkıp işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma ilkeleri çerçevesinde yeniden şekillenmemektedir. Pandemi öncesi var olan tüm diplomatik sorunlar, salgının etkilerinden bağımsız olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Yeni gelişen tüm diplomatik sorunlar, salgının yarattığı toplumsal korkuları bertaraf etme kaygısı ile ilişkisizdirler. Pandemi döneminde uluslararası sistemin yapısı aynı şekilde işlemeye devam etmektedir. Devletlerin doğası, özü itibarıyla varlığını korumaktadır. 2020 yılının Ocak ayından itibaren gözlemlenen bölgesel krizler, iç savaşlar, vekalet savaşları ve devletlerin silahlanma yarışı dikkate alındığında sistemdeki rekabet eğilimlerinin değişmediği görülmektedir. Bununla birlikte pandeminin mevcut rekabeti sertleştirdiğine yönelik doğrudan bir yorum yapmak da mümkün gözükmemektedir. Virüsün bulaşıcı etkisi, kolay yayılması ve ölümlere sebebiyet vermesinden dolayı sıcak çatışmalardaki ölüm oranlarını arttırdığı ileri sürülebilmekteyse de pandeminin doğrudan devletler arası mücadelenin sertlik düzeyini etkilediğini iddia etmek güçtür. Sonuçta uluslararası politik sistemin anarşik konumlanma biçiminde bir değişim gözlemlenmemektedir.

Sistemin düzenleyici ilkesinin dışında, sistemdeki yetenek dağılımının değişmesiyle de sistem düzeyinde bir değişim gerçekleşebildiğinden, genellikle sistemdeki güç dağılımının mevcut durumu üzerinden analizler yapılmaktadır. Yapısal Realizmin teorik çerçevesine göre günümüzdeki sistemik güç dağılımı, geçici olmak kaydıyla 'tek kutupluluktur'. Waltz, tek kutupluluğun veya hegemonyanın sistemik anomali olduğunu belirterek, güç dengesinin bir şekilde yeniden tesis edileceğini öngörmektedir (Waltz, 2000:28). Bu yapı, David Wilkinson'un tabiriyle "hegemonik olmayan tek kutupluluk (unipolarity without hegemony)" (Wilkinson, 1999) olarak adlandırılabilir.¹⁸ Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin küresel uzanma yeteneğine sahip tek devlet olarak kalmasıyla oluşan yeni sistemde, son otuz yılda

¹⁸ Mevcut sistemik güç dağılımının birden çok kutup devlet arasında tekrar oluşacağı zaman öngörülemediği

için, bu çalışmada sistemin tanımlanmasında bu kavram tercih edilmektedir.

Rusya ve Çin'in bölgesel düzeydeki yükselişlerinin, Çin'in dünya ticaretindeki hızlı adımlarının, Çin şirketlerinin Amerikan şirketlerine yeni rakipler olarak ortaya çıkmalarının ve Rusya'nın Ortadoğu'daki etkinliğinin sistem düzeyinde kutupluluk kavramı çerçevesinde ele alınıp alınamayacağı tartışılmaktadır. Waltz'un güç dengesine atıfla yaptığı öngörüye göre, sistemdeki hegemonya oluşumunu önleyecek yapısal dengenin kurulması kaçınılmaz olup, bir veya iki devletin yakın gelecekte kutup devletler arasına katılmaları yüksek bir olasılıktır (Waltz, 2000:30) Böylece sistemik güç dağılımının, iki veya çok kutupluluk ekseninde yeniden oluşacağı beklenmektedir.

Bazı çalışmalarda Çin'in yükselen ekonomik gücüne ek olarak, salgının ardından Çin'in küresel çapta gerçekleştirdiği dış yardımların ve virüse karşı etkili ilaç ve aşı çalışmalarının etkisiyle ABD karşısında pozisyonunu güçlendirdiği yorumları yapılmaktadır (Layne, November/December 2020; Freymann&Stebbing, 05.11.2020; Ercilasun, 2020). Çin'in ticari yükselişine ve ABD ile bazı malların üretimi ve dünyaya pazarlamasında yaşanan rekabete dayanılarak Çin'in SSCB benzeri bir kutup olduğu veya olmaya doğru evirildiğini (Abuşoğlu, 18.08.2020), ABD'nin Çin ile ortaya çıkan ticarî rekabette görel olarak geride kalmakta olduğunu (Hass&Denmark, 07.08.2020), COVID-19 salgınının 11 Eylül benzeri bir küresel güvenlik krizi yaratmakta olduğunu (Koç, 15.04.2020), pandeminin ABD ile Çin arasındaki soğuk savaşın bir aracı olarak kullanıldığını (Zhang&Savage, 2020:14) ileri süren çalışmalar bulunmaktadır. Buna karşılık ABD'nin Soğuk Savaş sonrasındaki hegemonik pozisyonunu, maliyetlerini azaltabilmek için stratejik bir tercihte bulunarak zayıflattığı da öne sürülmektedir (Kurt, 11.04.2020). ABD'nin sadece iç siyaset açısından değil, devlet aklı açısından da Çin'in yükselişini bir tehdit olarak algıladığı belirtilmektedir (Duran, 10.04.2020). Ayrıca pandeminin ancak sistemdeki güç dağılımını değiştirmesi halinde yeni bir düzenin oluşabileceğini ve bu yeni düzenin yeni aktörler, normlar, kurallar ve ekonomik işleyişle tanımlanabileceği de ifade edilmektedir (Yeşiltaş, 11.04.2020). Sistemdeki tek kutupluluğun değişimi konusunda Joseph Nye, küresel pandeminin Amerikan yumuşak gücüne dayalı küreselleşmenin sonunu getirebilecek düzeyde etkili olmadığını belirtirken, Çin'in ABD'yi geri plana atabilecek bir

fırsat yakaladığına yönelik görüşleri eleştirmektedir. Sistem düzeyinde değişimlerin salgınlarla değil büyük savaşlarla gerçekleştiğini vurgularken, 1918-1919 İspanyol gribi salgınında ölenlerin sayısının Birinci Dünya Savaşında ölenlerden daha fazla olduğu örneğini göstermektedir (Nye, 16.04.2020). İspanyol gribinin yaşandığı iki yıllık periyotta yaklaşık iki milyar olan dünya nüfusunun üçte birinin virüse yakalandığı ve 20 ila 50 milyon insanın hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir (Duarte, 10.04.2020). Birinci Dünya Savaşında ise 16 ila 19 milyon insan ölmüştür.

Son bir yıl içinde pandeminin ortaya çıkardığı olumsuz etkilere dayanılarak, sistemik yetenek dağılımında bir değişim gerçekleştiği veya yakın gelecekte gerçekleşeceği ileri sürülebilir mi? Sistem düzeyindeki güç dağılımında bir değişiminin ifade edilebilmesi için kutupluluk kavramının idrak edilmesi gerekmektedir. Kutup devletler, sistemdeki en yetenekli olan büyük devletler olduğundan, esas sorun bu yeteneklerin dağılımının nasıl ortaya konacağıdır. Yetenekten kastedilen bir devletin başlıca maddî kapasite kalemlerinin toplam büyüklüğüdür. Sistemik yetenek dağılımı ise devletlerin toplam maddî kapasitelerinin sistemde birbirlerine göre dağılımıdır. Bir devletin sadece belli alanlardaki yeteneği veya etki düzeyine odaklanılarak toplam kapasitesinin değiştiğini ileri sürmek kavramsal açıdan sorunludur. Örneğin bir devletin sadece ticarî şirketlerinin yükselişleri ve sermaye artırımları, devletin yeteneklerinin toplamı hakkında bize yeterli veriyi sunmamaktadır. Ayrıca devletlerin yetenekleriyle ilgili olmayan çeşitli olaylar ve koşullardaki değişimleri büyüteç altına alarak kutupları saymak da mümkün olmamaktadır. Waltz bu konu hakkında şunları ifade etmektedir:

"Büyük güçler bir zamanlar yeteneklerine göre tanımlanmaktaydılar. Uluslararası politika öğrencileri artık koşullara bakıyormuş gibi görünmektedir. Devletlerin sorunları çözme yeteneklerinin ya da yeteneksizliklerinin, bunların hiyerarşideki mertebelerini yükselttiği ya da düşürdüğü söylenir. Devletlerin yetenekleri yerine, ilişkileri incelenebilir; ilişkiler çok taraflı olduğuna göre, dünyanın çok kutuplu olduğu söylenir" (Waltz, 2015:164).

Soğuk Savaş sonrasındaki otuz yıllık periyotta ABD'nin karşısına SSCB gibi küresel düzeyde bir kutup henüz ortaya çıkmamıştır. Rusya'nın etkisi yakın çevresi ve Orta Doğu ile sınırlı kalmaktadır.

Çin'in ekonomik yükselişine müteakip enerji bağımlılığı bulunmaktadır. Küresel görece güç rekabetinde 'üç kutupluluk' henüz gözlemlenmemektedir. Nye, Çin'in, ABD'nin küresel düzeyde sahip olduğu askerî ittifaklara ve silah gücüne henüz sahip olmadığını, ABD'nin enerji ihraç eden bir ülke iken Çin'in enerji bağımlısı olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Çin'in yumuşak güç uygulayıcısı bir ülke olmaktan ziyade propagandaya dayalı yöntemlere ağırlık verdiğini ileri sürmektedir. Nye bu durumu, yumuşak gücün cezbedici olmakla ilgili olduğu, buna karşılık propagandanın bu etkiyi ortadan kaldırdığı şeklinde ifade etmektedir (Nye, et al, 2020). Dolayısıyla kamu diplomasisi faaliyetlerinin tek başına bir devletin toplam yeteneğini ortaya koyarken yetersiz kalacağı ifade edilebilir.

Sistemdeki güç dağılımının sürekli değişmekte olduğu, Çin'in, Rusya'nın ve hatta Avrupa Birliği'nin (AB) meydan okuyan kutuplar olarak kabul edildiği pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak bu çalışmaların temel sorunu, Waltz'un da ısrarla ifade ettiği gibi yapı ile sürecin birbirlerine karıştırılmasıdır. Dünya ticaretindeki geçici ve değişken rekabet alanlarına, bazı devletlerin ekonomik kalkınma verilerine, diplomatik arabuluculuk faaliyetlerine, devlet adamlarının söylemlerine, ikili ilişkilerde devamlı yaşanan krizlere, karşılıklı gerilimi tırmandıran uygulamalara veya bu makalenin konusu olan küresel pandeminin ortaya çıkardığı vaka ve ölüm sayılarına odaklanılarak uluslararası politik sistem devamlı surette dönüşmekteymiş gibi ele alınmaktadır. Süreç, yapının kendisi gibi algılanmaktadır. Güç dağılımının veya sistemdeki kutupların sayılarının değişimi ancak uzun yıllarda sistem düzeyinde gerçekleşmektedir. Sistemik değişimleri tetikleyen ise genellikle dünya çapında etkileri olan savaşlardır. Örneğin İkinci Dünya Savaşının ardından sistemdeki yetenekler yeniden dağılmış ve çok kutupluluk iki kutupluluğa dönüşmüştür. Böylece oluşan yeni güç dağılımında yeni yapısal kısıtlamalar ve toplumsallaşma eğilimleri ortaya çıkmıştır.

Pandemide Devletlerin ve Diplomasinin Durumu

Bu çalışmada, Yapısal Realizmin kavramsal ve teorik çerçevesine göre pandeminin sistemin yapısal doğasında, devletlerin temel

motivasyonlarında, rekabet etme ve görece kazanım elde etme güdülerinde gözlemlenebilir bir farklılık ortaya çıkarmadığı ortaya konulmaktadır. Bir başka deyişle pandeminin, sistem düzeyinde bir değişime sebep olmadığı sonucuna varılmaktadır. Bununla birlikte sistem düzeyinde bir değişimin gerçekleşip gerçekleşmediği analiz edilirken, sistemdeki birincil aktörler olan devletlerin statülerinin ve diplomasinin mevcut yapısının değişip değişmediği de sorgulanmaktadır. Diplomasinin yöntemleri ve yönelimlerinde bir dönüşüme rastlanılmakta mıdır? Uluslararası politik sistemin anarşik yapısında bir değişim yoksa, devletlerin ve diplomasinin durumu nasıl değerlendirilmektedir? Diplomasinin yöntemlerinde yaşanan yenilikler, sistemik düzeyde mi ele alınmalıdır? Devletler, pandeminin etkisiyle sistemdeki birincil aktör olma statülerini kaybetme tehlikesi mi yaşamaktadırlar?

Öncelikle diplomasideki değişim tartışması üzerinde durmak gerekmektedir. Pandeminin geleneksel diplomasinin işleyişine yönelik gözlemlenebilir dönüştürücü etkileri olmakta mıdır? Diplomasinin dijital ortamda veya maske ve mesafe kurallarına göre icra edilmesine dayanarak metodolojisinde ve amaçlarında herhangi bir yapısal değişim gerçekleştiği ileri sürülebilmekte midir? Küresel salgının, dijital ve uzaktan iletişim imkanlarının kullanım sıklığını artırmasıyla (Kalsın, 29.04.2020; Habertürk, 29.04.2020; Kaplan, 24.09.2020) diplomasiyi icra eden devletlerin temel yapısal motivasyonlarının değiştiğini öne sürmek mümkün müdür? Diplomasinin pratikte bazı koruyucu önlemleri muhteva edecek şekilde uygulanmasından yola çıkılarak, diplomatik teamüllerin gevşediği veya devlet adamlarının ulusal politikaları yerine uluslararası ortak menfaatlere yöndiklerini ileri sürmek mümkün müdür? Protokol kurallarının insan sağlığını korumak adına esnetilmesinin, diplomasinin temel felsefesini dönüştürdüğünü iddia etmek gerçekçi görünmemektedir. Birim düzeyindeki uygulamalar ile sistem düzeyindeki yapısal motivasyonlar birbirlerine karıştırıldığında bu tür sonuçlara varılabilmektedir.

Diplomasi pratiğinin günümüzdeki teknolojik gelişmelerle paralel biçimde bir dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Emekli Büyükelçi Namık Tan, geleneksel diplomasinin ve araçlarının günümüzde geldiği aşamayı şu şekilde ifade etmektedir:

“Ben diplomasinin 1.0’ı diyorum. Bizim başladığımız dönemde ‘Diplomasi 1.0’ vardı. Yani, klasik diplomasi, konvansiyonel diplomasi. İşte, İkinci Dünya Savaşı zamanını düşünün. Daha doğrusu çok daha öncelerinden başlayalım. Westfalya’dan -1648, 1815 Viyana’dan, 1961’de Diplomatik Antlaşmanın imzalandığı zamana kadar giden bir başlangıcı var. Orada, bu klasik diplomasi, hepimizin bildiği gibi meslek memurları eliyle, profesyoneller eliyle, siyah takım elbise, beyaz gömlek, kırmızı kravat ile yapılan bir sanat. Hakikaten meslek. Şimdi, o devrin, diplomasinin, çok yavaş ilerleyen bir ritmi var (...) Mesela 1980’li yılların sonuna doğru, Soğuk Savaşın bitimiyle birlikte aşağı yukarı hepimizin bildiği gibi bir kamu diplomasisi tarifi yapıldı. Daha doğrusu diplomasiyi tarif etmek kolay. Bakınız size klasik diplomasiyi birkaç paragrafta mümkün olduğunca anlatabilirim. Ama dijital diplomasi dediğiniz zaman bunu tarif etmek öyle kolay değil (...) Zamana ve mekâna bağlılık ortadan kalkıyor. Bu çok önemli. O kadar önemli ki sizin buna cevap veremediğiniz takdirde mesajınız etkinliğini tamamen yitiriyor. Çünkü başka unsurlar bunu yanıtlamış ve sizin istemediğiniz bir yöne olayın yönlenmesini sağlamış oluyorlar. Bu da size çok ciddi bir kayıp olarak geliyor. Bir maliyet olarak geliyor ve diplomasi öyle bir hale geliyor ki her yerde her zaman diliminde herkes tarafından yapılan bir şey haline geliyor. Çok taraflı, çok süratli (...)” (UİK, 04.07.2020).

Anlaşıldığı üzere diplomatik araçların gelişmesi ve teknolojik imkanların bilgiye ulaşma ve haberleşme hızını artırması konusunda bir soru işareti bulunmamaktadır. Ancak diplomasiyi icra eden devletlerin yapısal motivasyonlarının, kullanılan araçlar vasıtasıyla dönüşüm geçirip geçirmediği sorgulandığında teorik ve kavramsal bir çerçeveye ihtiyaç duyulmaktadır. Zira devletler ister geleneksel diplomasiyi ister kamu diplomasisini isterse dijital araçları kullansınlar, önemli olan nokta devletlerin hayatta kalmak, güvenliklerini sağlamak, rekabette dirençli olabilmek veya güç dengesini koruyabilmek için mücadele edip etmediklerinin analiz edilmesidir. Sistemin devletleri yapısal olarak yönlendirmesi, on yıllar içinde ortaya çıkan teknolojik gelişmelerden bağımsız bir konudur. Yeni araçlar yeni motivasyonlar yaratmadığı müddetçe, yapısal bir dönüşümden söz edilemeyecektir. Öyle ki, yapısal dönüşüm bir yana, bazı devletler pandemiye kendi nüfuz alanlarını genişletmek ve güç mücadelesinde görelî kazanç sağlamak için kullanabilmektedirler. Bruce Jones, Orta Büyüklükte Devletlerin (Middle Powers), özellikle ABD’nin hegemonya konusundaki isteksizliği ve Çin’le yaşadığı ticarî rekabetin etkisiyle pandemiye, politik hareket alanlarını artırmak için kullanabileceklerini ortaya

koymaktadır (Jones, 18.06.2020). Bu çalışmadan yola çıkan Birdal ise 1970’li yıllardan itibaren belli dönemlerde kendisini gösteren hegemonya tartışmalarında devamlı surette bir sistemik dönüşümün ima edilmesini eleştirmektedir (Birdal, 24.06.2020). Birim düzeyindeki değişimlerin sistem düzeyinde değerlendirilmesiyle birlikte, her türlü önemli olay veya olgunun dünyanın geleceğinde sarsıcı kırılmalar veya kopuşlar yaratacağı beklentisi hasıl olmaktadır.

Diplomatik görüşmelerde maske ve mesafe kurallarına uymak, protokol kurallarının geçici uygulamalarından biri haline gelmiştir. Diplomatik görüşmelerin internet ortamında gerçekleştirilmesi gibi pratik uygulamalar, virüsün bulaşma ve yayılma riskinin azaltılmasına yöneliktir. Diplomasinin bu türden ad hoc uygulamaları ile devlet adamlarının ve diplomatların teknolojik imkanları kullanarak virüsle mücadelede iletişim halinde olmaları; pandeminin etkisiyle devletlerin ılımlı hale geldikleri, görelî kazanımlarını öteledikleri veya salgını önleyebilmek adına küresel bir işbirliğine yöneldikleri şeklinde ele alınabilmektedir. Devletlerin her türlü meselede işbirliği yapmalarında bir beis yoktur. İşbirliği yapmak, güvende kalmanın yöntemlerinden biri olabilmektedir. Ancak sistemin doğası, yatay olarak konumlanan devletlerin karşılıklı rekabet ve anlaşmazlıklar ortamını sürekli beslemektedir. Bu yapısal durum, karşılıksız yardımlar sunan ve öncelikle başkalarının iyiliğini düşünen (altruizm) insan profilinin devlet düzeyindeki temsilinin geçersiz olduğunu ortaya çıkarmaktadır. İbrahim Kalın’a göre pandemi döneminde küresel bir ortaklık duygusunun ortaya çıkmasından ziyade uluslararası kurumların ve kuruluşların zaafalarının belirgin hale geldiği görülmektedir (Kalın, 22.04.2020). Bir başka deyişle diplomatik protokol kurallarının zorunlu olarak gevşetilmesiyle birlikte devletler, görelî kazanımları yerine görelî işbirliğine yönelmemektedirler. Bu noktada en belirgin gösterge, Birleşmiş Milletler (BM) ile Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) pandemi sürecinde bir devletler arası işbirliği platformu oluşturmaktan uzak kalmalarıdır. Ayrıca ABD ve bazı Avrupa ülkeleri COVID-19 virüsünün bir pandemi haline dönüşmesi konusunda doğrudan DSÖ’yü sorumlu tutmaktadırlar. Hatta ABD Başkanı Donald Trump, DSÖ ile ilişkilerini

sonlandırdıklarını açıklamıştır (Deutsche Welle, 29.05.2020).

Pandemi döneminde kamu diplomasisi uygulamaları sıklıkla gündeme gelmektedir. Pek çok devlet, COVID-19 tedavisinde etkili olduğu kabul edilen ilaçları dış yardımlar kapsamında değerlendirmeye başlamışlardır. Örneğin Türkiye, dünya genelindeki vaka ve ölüm sayıları karşılaştırıldığında daha az zarar gören ülkelerden biri olarak, pandeminin gelişim safahatından itibaren ABD, Çin ve Birleşik Krallık gibi salgından en fazla etkilenen gelişmiş ülkelerin de içinde bulunduğu 55 ülkeye ilaç tedarik etmiştir (Pitel, 30.04.2020). Çin, içlerinde Irak, İran, İtalya, Pakistan, Fransa, Filipinler'in bulunduğu pek çok ilaç, doktor ve laboratuvar desteği sağlamaktadır. Çin'in korona yardımları, Latin Amerika ülkelerinde de görünür olmaktadır. Şili'ye 1,6 milyon maske, 200 binden fazla tıbbi malzeme; Kolombiya'ya 1,5 milyon dolarlık tıbbi yardım; Venezuela'ya 22 tonluk tıbbi malzeme gönderilmiştir. Ayrıca Çin, DSÖ'ye yaklaşık 20 milyon dolarlık bağış yapmıştır (Gamba, 10.06.2020). Devletlerin pandemi dönemindeki kamu diplomasi uygulamalarına genel olarak "korona diplomasisi/corona-diplomacy" ismi verilmeye başlamıştır (Nejad&Naeni, 29.04.2020; Lika, Haziran 2020; Bone&Cinotto, 02.11.2020). Bu yeni kamu diplomasisi uygulamasına "maske diplomasisi" (Deutsche Welle, 14.04.2020) veya "aşı diplomasisi/vaccine diplomacy" (Shepherd, Findlay, Palma, 21.10.2020) de denilmektedir.

Virüsle mücadelede bazı devletlerin gerçekleştirdiği bu yardımlar, kamu diplomasisi veya propagandanın kapsamında değerlendirilmektedir. Ancak bu uygulamalardan yola çıkılarak devletlerin motivasyonları bağlamında yapısal bir dönüşüme uğradığı şeklinde ortaya konulan analizlerde teorik ve kavramsal sorunlar bulunmaktadır. Salgının insanlarda yarattığı ölüm kaygısına dayanılarak devletlerin bu kaygıyı bertaraf edebilmek adına güvenliklerini geri planda bırakacak davranışlar ortaya koymaları beklenmemelidir. Pandemi döneminde bazı devletlerin hibe şeklindeki ilaç yardımları genellikle bu minvaldeki yanılısamayı yaratmaktadır. Korona diplomasisi, nihayetinde devletlerin diplomatik kararlarının bir ürünüdür. Gülmez'e göre korona diplomasisi uygulamaları, pandemi döneminde popülist yönetimlerin sıklıkla

tercih ettikleri bir yöntem olarak değerlendirilmelidir. Dünya genelindeki popülist yönetimlerin çoğunluğu, uluslararası platformlardaki etkinliklerini bu pratik aracılığıyla artırmayı amaçlamaktadırlar (Gülmez, 2020:371). Walker, Sırbistan'ın Çin, Rusya ve AB tarafından bir korona diplomasisi çemberinde bulunduğunu belirterek, kamu diplomasisinin dış politikanın araçlarından biri olduğunu bu örnekle görünür kılmak istemektedir (Walker, 13.04.2020). Santic ve Antic ise Sırbistan'ın AB'ye aday ülke olmasından dolayı Batı demokrasileri, tarihsel bağları sebebiyle Rusya, ekonomik ilişkileri nedeniyle de Çin tarafından kuşatıldığını ileri sürmektedirler (Santic&Antic, 2020:2).

Diplomasi, devletlerin hayatta kalabilmelerine ve toplumsallaşmalarına olanak veren bir normlar ve teamüller bütünü olduğuna göre kamu diplomasisi de amaç bakımından farklı bir motivasyonun çıktısı değildir. Pratik uygulamalar ile yapısal güdüler birbirleriyle karıştırılmamalıdır. Devletler, rekabette görece olarak geri planda kalmamak için pratikte yeni yöntemler kullanabilmektedirler. Farklı yöntemler, farklı güdüler demek değildir. Yapısal olarak devletler toplumsallaşırlar ve rekabet ederler. Hayatta kalabilmenin temel şartı, bu yönelimleri başarıyla gerçekleştirebilmektir. Devletlerin yapısal güdülerinin değişebilmesi için sistemin yapısının değişmesi gerekmektedir.

Diplomasideki araçsal ve yönetsel yeniliklerin, sistemik değil ancak sistem içi unsurlar olduğu vurgulandıktan sonra devletlerin sistemdeki statülerini ele almak gerekmektedir. Pandemiden dolayı devletler, yakın bir gelecekte ortadan kalkmaya mı mahkumdurlar? Sistemdeki en belirleyici aktör olan devlet, zayıflamakta ve virüsün yaratacağı yeni küresel düzen öncesinde yerini başka sistemik aktörlere mi bırakmaya hazırlanmaktadır? Sistemdeki en yetenekli devletler, salgından en çok zarar gören devletlerdir. Batı ülkelerindeki vaka ve ölüm sayılarının, küresel düzeydeki rakamların önemli bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Bu farkların, Batı dünyasında vaka ve ölüm sayılarının kamuoylarıyla daha şeffaf paylaşılmasına karşılık, pek çok ülkede gerçek vaka ve ölüm sayılarının aktarılmamasıyla da ilgisi bulunmaktadır. Bununla birlikte küreselleşme bağlamında insan hareketliliğinin en gelişmiş ülkelerle ilişkili olduğu açıktır. Önlemlerin alınmadığı veya geç alındığı, bazı gelişmiş

lkelerde sr bağışıklığı benzeri yöntemler ile hastalıkla mücadelenin küçümsendiği de gözlemlenmiştir. Ayrıca Çin ve DSÖ tarafından hastalıkla ilgili bilgilendirmenin geç yapıldığı ileri sürülmektedir. Dünya genelinde insan hareketliliğinin önüne geçilmesi oldukça geç bir evrede gerçekleşmiş; maske ile korunma yöntemlerinin yasal hale gelmesi zaman almıştır. Bunların sonucunda salgın kontrolden çıkmış ve küresel hale gelmiştir.

Pandeminin ortaya çıkardığı sağlık sorunları ve ölümle sonuçlanan vakalar, özellikle gıda ve eğlence sektöründeki ticarî işletmelerin faaliyetlerinin kısıtlanmasıyla artan işsizlik oranları ile yıllık bazdaki ekonomik kalkınma rakamlarının düşmesi gibi sebeplerle devletlerin bir varoluş krizine srklenebileceğini ne süren yaklaşımlar bulunmaktadır. Genellikle küresel çaptaki krizlerin devletleri zayıflattığı zannedilmektedir. Devlet mekanizmalarının etkisizleşebilecekleri ve devletlerin özellikle ekonomideki belirleyici pozisyonlarını kaybedebilecekleri düşünmektedir. Örneğin 2008 yılında ABD’de finans sektöründe başlayan ekonomik kriz, kısa sürede tüm dünyaya yayılmış ve özellikle gelişmiş ülkelerin mal ve reel sektörlerini ciddi biçimde etkilemiştir. AB’nin para biriminin geçerli olduğu Euro bölgesi 2009 yılında %4,1 oranında klmştir. Birlik lkelerindeki kamu borç yükü oldukça yükselmiştir (T.C. Başbakanlık AB Genel Sekreterliği, 2011). Bu süreçte Avrupa lkelerinin iflas edecekleri ve AB’nin dağılma tehlikesi yaşayacağı ngrlmştir.

Ancak 2008 küresel ekonomik krizi sırasında liberal yazarların ngrdklerinin aksine, devletlerin piyasalara doğrudan müdahale ederek yönlendirici etkilerini arttırdıkları pek çok örneğe rastlanmıştır. AB’nin Euro bölgesinde Avrupa Merkez Bankasının (ECB), ülkelerin para politikaları yerine merkezî bir para politikasını devreye soktuğu grlmştir (T.C. Merkez Bankası, 2009). ABD ise Dodd-Frank yasası ile bankacılık sistemini tehdit edebilecek kredileri denetlemeye başlamıştır. Batan bankalar ve şirketler devlet desteğiyle ayakta tutulmaya çalışılmıştır. Esasında bu küresel kriz, özellikle serbest piyasa ekonomisine dayalı gelişmiş ülkelerin piyasadaki zararlı bulunan aktörlerin kontrol altına alınması için devletlerin doğrudan hazineinden pay aktararak ekonomiye müdahale

etmeye başladığı yeni bir neoliberal pratiğe geçişi temsil etmektedir. Dünya genelinde G-20’nin öncülük ettiği krizle mücadele yöntemleriyle birlikte, gelişmiş devletlerin piyasaya daha fazla müdahale etmeye başladıkları gözlemlenmiştir. Ziya Öniş ve Mustafa Kutlay, uluslararası iktisat paradigmasının 1980’li yıllarda uygulamaya konulan neoliberal kapitalizmden, 2008 küresel kriziyle birlikte özellikle ABD ve AB lkelerinde denetimli neoliberalizme (regulatory neoliberalism) evirildiğini, son on yıldır ise Batılı olmayan ülkelerdeki devlet kapitalizminin (state capitalism) etkili olduğunu ortaya koymaktadırlar. Buna göre demokratik gelişmiş ülkelerde denetimli kapitalizm uygulanmaya devam ederken, özellikle otoriter rejimlerle yönetilen ülkelerde devletin kapitalist düzen üzerinde yoğun kontrolü bulunmaktadır (Öniş&Kutlay, 2020:4-5). Dolayısıyla küresel ekonomik krizlerin devletleri zayıflatmaktan ziyade onların piyasalar üzerindeki kontrollerini arttırdıkları ileri sürülebilmektedir.

Pandemi döneminin etkisiyle yeni bir küresel krizin çıkıp çıkmayacağı henüz net olarak ngrlememekteyse de pek çok devletin ekonomik sıkıntılarla karşılaştığı görülmektedir. Diğer yandan ekonomik sorunların devletler açısından negatif tarafları ağır basmaktaysa da devletlerin birincil aktör olma niteliklerinin güçlendiği müşahede edilmektedir. Her ne kadar ulusal düzeyde değerlendirilseler de devletlerin ekonomi ve sağlık sektöründeki uygulamalar aracılığı ile merkezileşme eğilimlerini arttırdıkları yönünde bir genelleme yapılabilmektedir. Örneğin Finlandiya’da yapılan bir çalışmada pandemi dönemiyle birlikte Finlandiya toplumunun daha önce tecrübe etmedikleri düzeyde, sağlık ve ekonomi sektörlerinde devlet bürokrasisi ile muhatap olmak zorunda kaldıkları ortaya konulmaktadır. Bu durumun, devlet aygıtının toplum hayatındaki görünürlüğünü fark edilir şekilde arttırdığı analiz edilmektedir (Moisio, 2020). Bu durum sadece Finlandiya ile sınırlı değildir. Gelişmiş olsun olmasın pek çok devletin virüse karşı tedbirler aracılığı ile toplumları üzerindeki kısıtlama ve kontrol mekanizmaları güçlenmektedir. Pek tabi ki, devletlerin ekonomik kaynak aktarırken zorlandıkları da görülmektedir. Zira pandeminin hem ekonomik işleyişi hem de sağlık sistemlerini sarstığı bir gerçektir. Bununla

birlikte devlet bürokrasilerinin belirleyicilikleri artmaktadır.

Pandemi döneminde devletler, piyasalara doğrudan destek vermektedirler. Böylece hem toplumsal düzenin sağlanması hem de ekonomik çarkların dönmesi amaçlanmaktadır. Bu şekilde devletin müdahalesi olmadan virüsle mücadele etmenin mümkün olmadığı ortaya çıkmaktadır. Sistemdeki hegemonik olmayan tek kutup olan ABD, salgının ilk aylarında iki trilyon dolarlık bir yardım paketini devreye sokmuştur (Deutsche Welle, 26.03.2020). Almanya 750 milyar Euro, Birleşik Krallık 65,5 milyar Sterlin, Fransa 345 milyar Euro, İspanya 200 milyar Euro ve İtalya 25 milyar Euro tutarında yardım paketleri açıklamışlardır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2020). Çin, salgının başında 183 milyar dolarlık bir pay ayırırken, Rusya, öncelikle sağlık çalışanlarının maaşlarını artırıp, işsizlik maaşlarını karşılama kararı almıştır (Deutsche Welle, 31.03.2020). Bu destek paketleri, pandeminin ilerleyen aylarında tekrar yasalaşmış ve hazinelerden yeni aktarımlar gerçekleştirilmiştir. Pandemi sona ermeden devletlerin piyasaya doğrudan ekonomik katkıları sona ermeyecektir. Pandemi döneminde devletlerin piyasaları canlı tutmak için enjekte ettikleri kaynaklar bazı ülke ekonomilerini olumsuz etkilemeye başlasa da yakın gelecekteki aşı çalışmaları ve yeni ilaç tedavileriyle birlikte salgının kontrol altına alınması umut edilmektedir.

Nihayetinde devletler ortadan kalkmamıştır. Yakın gelecekte de buna yönelik emareler bulunmamaktadır. Pandeminin tüm olumsuz sonuçlarına rağmen devletler, salgını kontrol altına alabilmek için hem kendi toplumlarını konsolide etmeye hem de ekonomik tedbirler vasıtasıyla ayakta kalmaya çalışmaktadırlar. Gelişmiş ülkeler, pandeminin ekonomik sıkıntıları ile daha kolay mücadele edebilirlerken, diğer ülkelerin zorlandıkları da vakadır. Devletlerin ekonomik kapasiteleriyle doğru orantılı olarak salgının olumsuzluklarıyla daha rahat mücadele edebildikleri görülmektedir. Hazinelerden piyasaya aktarılan paylar arttıkça sokağa çıkma yasaklarının arttığı gözlemlenmektedir. Salgının ilk günlerinden itibaren en yoğun yasaklar, ekonomisi en gelişmiş ülkelerde uygulanmaktadır. Bir devletin ekonomik olarak içe kapanabilmesi için hazinesinin güçlü olması gerekmektedir. Farklı ülkelerden bilim insanlarının virüse karşı geliştirilen bazı aşuların

yakın gelecekte kitlelere ulaştırılabileceğini ifade etmeleri, insanları umutlandırmaktadır. Aşı çalışmalarında da devletlerin doğrudan katkıları bulunmaktadır. Bunun yanında aşının geliştirilmesi ve dünyaya sunulmasında da devletler arasında bir rekabet oluşmaktadır. Aşırı ilk üreten devletlerin, bu yarıştan kamu diplomasisi bağlamında bir avantaj sağlayacakları ileri sürülmektedir (Öztürk, 21.11.2020). Dolayısıyla devletlerin pandemi döneminde hem ulusal sınırlar içindeki denetim ve yönetim yetenekleri artmakta hem de uluslararası zeminde kendi aralarındaki ikili, bölgesel ve küresel mücadeleler bu defa kamu diplomasisi ve tedavinin ihracatı noktasında görünür olmaktadır.

Sonuç

Sistemik-sistem içi değişim ayrımı yapılırken sorulması gereken temel bir soru bulunmaktadır: İnsanların, toplumların ve devletlerin yaşadıkları ulusal veya uluslararası nitelikteki her mesele, sistemin düzenleyici ilkesinde veya sistemik güç dağılımında bir değişim yaratmakta mıdır? Eğer bu tür bir değişim ortaya çıkmamaktaysa, uluslararası politik sistemde yapısal bir değişim olduğu ileri sürülemeyecektir. Her türlü küresel veya bölgesel krizler, iç savaşlar, terör saldırıları, ulusal sorunlar ve olaylar, çatışmalar veya COVID-19 gibi pandemiler sistem içi değişkenler olarak değerlendirilmektedirler. Öncelikli olarak sistemdeki yatay konumlanmanın dikeye dönüşüp dönüşmediği sorgulanmalıdır. Bir başka deyişle, düzenleyici ilke olarak anarşinin yerine hiyerarşinin ortaya çıkıp çıkmadığı ele alınmalıdır. Eğer sistemin düzenleyici ilkesinde hiyerarşi gözlemlenmekteyse, tüm devletlerin sanki bir devlet kurumunda çalışan birimler gibi yukarıdan aşağıya işleyen bir emir komuta zinciri altında örgütlenmiş olmaları gerekmektedir. Sistemin hiyerarşisinde en üst kademede yer alan birimin bir dünya hükümeti gibi çalışması da idealize edilebilir. İkinci olarak sistemdeki güç dağılımının değişmesinin sonucunda yeni kutup devletlerin ortaya çıkmasıyla da sistem yeniden tanımlanabilmektedir. Ayrıca pandeminin, film senaryolarında olduğu gibi dünya nüfusunun büyük bölümünü ve doğal olarak devletleri ortadan kaldırması halinde bir sistemik değişim gerçekleşeceği ileri sürülebilir. Bir devletin ortadan kalkması, sistemi değiştirmeyecektir. Ancak devletler sistemini tehdit edecek düzeyde çok sayıda devletin ortadan kalkması, sistemi

dönüştürebilir. Bunların yanında pandeminin, insanların yaşamalarını sağlayan kıt kaynaklara ulaşımı oldukça sınırlamasıyla gelişebilecek bir küresel savaşla sistemik bir kırılma meydana

gelebilir. Özetle, sistemik değişimin sistem düzeyinde gerçekleşmesi esastır. Sistem düzeyi dışındaki tüm değişimler, birim düzeyinde değerlendirilmelidirler.

Kaynakça

- AB Ülkelerinde Ekonomik Destek Paketleri Neleri İçeriyor?, (2020). *İktisadi Kalkınma Vakfı*. Erişim 11 Kasım 2020. <https://www.ikv.org.tr/images/files/AB%20%C3%9CLKELER%C4%B0NDE%20EKONOM%C4%B0K%20DESTEK%20PAKETLER%C4%B0%20NELER%C4%B0%20%C4%B0%C3%87ER%C4%B0YOR.docx.pdf>
- ABD'de iki trilyon dolarlık paket Senato'dan geçti, (26.03.2020). *Deutsche Welle*. Erişim 13 Ekim 2020. <https://www.dw.com/tr/abdde-iki-trilyon-dolarl%C4%B1k-paket-senatodan-ge%C3%A7ti/a-52922492>
- Abdulrazaq, T., (22.06.2020). Can Sisi win Haftar's war in Libya? Not likely, *TRT World*. Erişim 28 Eylül 2020. <https://www.trtworld.com/opinion/can-sisi-win-haftar-s-war-in-libya-not-likely-37482>
- Abuşoğlu, M. Ç. (18.8.2020). Covid-19 Sonrası Uluslararası Sistem Senaryoları, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*. Erişim 20 Ekim 2020. <https://21yyte.org/tr/koronavirus-salginii/covid-19-sonrasi-uluslararasi-sistem-senaryolari>
- Al-Khalidi, S., (05.10.2020). Syria's Assad says Russian bases in his country keep balance of power in region, *Reuters*. Erişim Tarihi 25 Ekim 2020. <https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-assad-russia-idUSKBN26Q033>
- Armenia-Azerbaijan: Why did Nagorno-Karabakh spark a conflict?, (12.11.2020). *BBC*. Erişim 14 Kasım 2020. <https://www.bbc.com/news/world-europe-54324772>
- Berberakis, S., (03.09.2020). Yunan adaları niçin silahlandırıldı? Ege'de aidiyeti belli olmayan adalar var mı?, *Euronews*. Erişim 19 Eylül 2020. <https://tr.euronews.com/2020/09/03/ege-anlasmazliklar-yunan-adalar-nicin-silahlandirildi-gri-alanda-kalan-adalar-var-mi>
- Bilgiç, A., (17.05.2020). Emekli büyükelçi Bilgiç euronews için yazdı: Doğu Akdeniz'de yalnızlıktan kurtulmalıyız, *Euronews*. Erişim 26 Ekim 2020. <https://tr.euronews.com/2020/05/17/emekli-buyukelci-bilgic-euronews-icin-yazd-dogu-akdeniz-de-yaln-zl-ktan-kurtulmal-y-z>
- Birdal, M. S., (24.06.2020). Orta büyüklükte güçler ve pandemi: Hegemonya çöküyor mu?, *Evrensel*. Erişim 11 Ekim 2020. <https://www.evrensel.net/yazi/86608/orta-buyuklukte-gucler-ve-pandemi-hegemonya-cokuyor-mu>
- Bishara, M., (31.08.2020). The UAE and Israel: A dangerous liaison, *Aljazeera*. Erişim 30 Eylül 2020. <https://www.aljazeera.com/opinions/2020/8/31/the-uae-and-israel-a-dangerous-liaison/>
- Bone, R.M., Cinotto, F., (02.11.2020). China's Multifaceted COVID-19 Diplomacy Across Africa, *The Diplomat*. Erişim 4 Kasım 2020. <https://thediplomat.com/2020/11/chinas-multifaceted-covid-19-diplomacy-across-africa/>
- Buzan, B. and Gonzalez-Pelaez, A. (Eds.). (2009). *International Society and the Middle East: English School Theory at the Regional Level*, New York: Palgrave Macmillan.

- Çin'den Avrupa'da "maske diplomasisi", (14.04.2020). *Deutsche Welle*. Erişim 10 Ekim 2020. <https://www.dw.com/tr/%C3%A7inden-avrupada-maske-diplomasisi/a-53126518>
- Cook, S.A., (17.08.2020). What's Behind the New Israel-UAE Peace Deal?, *CFR*. Erişim 12 Ekim 2020. <https://www.cfr.org/in-brief/whats-behind-new-israel-uae-peace-deal>
- Doğu Akdeniz'de üçlü ittifak gerilimi, (22.10.2020). *Deutsche Welle*. Erişim 28 Ekim 2020. <https://www.dw.com/tr/do%C4%9Fu-akdenizde-%C3%BC%C3%A7%C3%BC-ittifak-gerilimi/a-55358574>
- Duarte, F. (29.04.2020). İspanyol Gribi: 50 milyon insanı öldüren salgın bittiğinde dünya ne haldeydi?, *BBC Türkçe*. Erişim 21 Ekim 2020. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52473039>
- Duran, B. (10.04.2020). Bu Kavga Büyür Mü?, *SETA*. Erişim 20 Ekim 2020. <https://www.setav.org/bu-kavga-buyur-mu/>
- Durkheim, E. (2015). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları* (4. Baskı). (Çev. C. B. Akal). Ankara: Dost Kitabevi.
- Easton, D. (1957, April). An Approach to the Analysis of Political Systems, *World Politics*, 9(3), 383-400.
- Ercilasun, K. (2020). Özel Rapor: Korona Salgını Öncesinde ve Sonrasında Pekin Diyor ki, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, Erişim 2 Kasım 2020. <https://21yyte.org/tr/ozel-raporlar/korona-salgini-oncesi-nde-ve-sonrasinda-pekini-di-yor-ki>
- Ergin, S., (20.12.2019). Doğu Akdeniz'de karşılıklı ittifak dengeleri, *Hürriyet*. Erişim 26 Ekim 2020. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/dogu-akdenizde-karsilikli-ittifak-dengeleri-41401777>
- Esad: Suriye'deki Rus askeri üsleri, bölgedeki güç dengesini koruyor, (05.10.2020). *Euronews*. Erişim 25 Ekim 2020. <https://tr.euronews.com/2020/10/05/esad-suriye-deki-rus-askeri-usleri-bolgedeki-guc-dengesini-koruyor>
- Freymann, E., Stebbing, J. (05.11.2020). China Is Winning the Vaccine Race: How Beijing Positioned Itself as the Savior of the Developing World, *Foreign Affairs*. Erişim 8 Kasım 2020. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-11-05/china-winning-vaccine-race>
- Gamba, L., (10.06.2020). China makes massive medical donations to Latin America, *Anadolu Ajansı*. Erişim 22 Ekim 2020. <https://www.aa.com.tr/en/americas/china-makes-massive-medical-donations-to-latin-america/1871366>
- Gülmez, S.B. (25.09.2020). The Impact of COVID-19 Pandemic on Diplomacy, *5. International EMI Entrepreneurship and Social Sciences Congress Proceedings E-Book*, 367-378.
- Hass, R., Denmark, A. (07.08.2020). More pain than gain: How the US-China trade war hurt America, *Brookings*. Erişim 20 Eylül 2020. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/08/07/more-pain-than-gain-how-the-us-china-trade-war-hurt-america/>
- Hoffmann, S. (1965). *The State of War: Essays on the Theory and Practice of International Politics*, New York: Pall Mall Press.
- Hoffmann, S. (1977). An American Social Science: International Relations, *Daedalus*, 106(3), 41-60.
- Jones, B., (18.06.2020). Can Middle Powers Lead the World Out of the Pandemic?, *Foreign Affairs*. Erişim 11 Ekim 2020. <https://www.foreignaffairs.com/articles/france/2020-06-18/can-middle-powers-lead-world-out-pandemic>
- Kalın, İ., (22.04.2020). Kovid-19 sonrası dünyanın şifreleri: Milli yeterlilik ve küresel işbirliği, *Anadolu Ajansı*. Erişim 11 Ekim 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kovid-19-sonrasi-dunyanin-sifreleri-milli-yeterlilik-ve-kuresel-isbirligi/1814327>

- Kalsın, B., (29.04.2020). Kovid-19 sürecinde dijital diplomasi, *Anadolu Ajansı*. Erişim 22 Ekim 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kovid-19-surecinde-dijital-diplomasi/1822867>
- Kaplan, E., (24.09.2020). Diplomaside dijital dönüşüm, *TRT Haber*. Erişim 22 Ekim 2020. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/diplomaside-dijital-donusum-518297.html>
- Kaplan, M. A. (1957). *System and Process in International Politics*, New York: John Wiley&Sons.
- Kaya, F. (2020). Pandemi Sonrası Değişen Uluslararası Sistem ve Küreselleşme, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 2020 Special Issue, 261-273.
- Koç, Y. E. (15.04.2020). Odak: Koronavirüs Sonrası Çin, *SETA*. Erişim 20 Ekim 2020. <https://www.setav.org/odak-koronavirus-sonrasi-cin/>
- Kolasi, K. (2016). *Uluslararası Politikanın Yapısal Teorisi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Koronavirüse karşı hangi ülke hangi ekonomik önlemi aldı?, (31.03.2020). *Deutsche Welle*. Erişim 13 Ekim 2020. <https://www.dw.com/tr/koronavir%C3%BCse-kar%C5%9F%C4%B1-hangi-%C3%BCIke-hangi-ekonomik-%C3%B6nlemi-ald%C4%B1/a-52969655>
- Kovid-19 sürecinde dijital diplomasi, (29.04.2020). *Habertürk*. Erişim 22 Ekim 2020. <https://www.haberturk.com/kovid-19-surecinde-dijital-diplomasi-2662779>
- Kurt, V. (11.04.2020). Küresel Liderlik Karmaşası: ABD İsteksiz, Çin Yetersiz, *SETA*. Erişim 20 Ekim 2020. <https://www.setav.org/kuresel-liderlik-karmasasi-abd-isteksiz-cin-yetersiz/>
- Layne, C. (November/December 2020). Coming Storms: The Return of Great-Power War, *Foreign Affairs*. Erişim 19 Kasım 2020. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-10-13/coming-storms>
- Lika, I. (Haziran 2020). Analysis: Turkey's Corona Diplomacy in the Balkans, *SETA*. Erişim 11 Ekim 2020. <https://setav.org/en/assets/uploads/2020/07/A64En.pdf>
- Linklater, A. and Suganami, H. (2006). *The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment*, Cambridge: Cambridge University Press.
- McClelland, C. A. (1966). *Theory and the International System*, New York: Macmillan.
- Modelska, G. (1987). *Long Cycles in World Politics*, London: Macmillan.
- Moisio, S. (2020). State Power and the COVID-19 Pandemic: The Case of Finland, *Eurasian Geography and Economics*, Online First, DOI:10.1080/15387216.2020.1782241 1-8.
- Nadel, S. F. (1962). *The Theory of Social Structure*, Glencoe, Illinois: The Free Press.
- Nejad, A.F., Naeni, A., (29.04.2020). Iran's corona-diplomacy, *Brookings*. Erişim 10 Ekim 2020. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/04/29/irans-corona-diplomacy/>
- Niebuhr, R. (1960). *Moral Man and Immoral Society: A Study in Ethics and Politics*, New York: Charles Scribner's Sons.
- Nye Jr. J. S. (16.04.2020). "No, the Coronavirus Will Not Change the Global Order, *Foreign Policy*. Erişim 21 Eylül 2020. <https://foreignpolicy.com/2020/04/16/coronavirus-pandemic-china-united-states-power-competition/>
- Öniş, Z., Kutlay, M. (2020). The Anatomy of Turkey's New Heterodox Crisis: The Interplay of Domestic Politics and Global Dynamics, *Turkish Studies*, DOI: 10.1080/14683849.2020.1833723 1-31.
- Ozan, E., (Mayıs, 2020). Doğu Akdeniz'de ABD-Rusya Rekabeti ve Türkiye'nin Güvenliği, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 159-188.

- Öztürk, F., (21.11.2020). Türkiye Covid-19'a karşı aşı yarışında geride mi kaldı?, *BBC Türkçe*. Erişim 22 Kasım 2020. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55029132>
- Panorama Söyleşileri – VII, Değişen Dünya, Değişen Diplomasi, (04.07.2020). *UİK*. Erişim 1 Ekim 2020. <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/07/04/panorama-soylesileri-vii/>
- Pitel, L., (30.04.2020). What is behind Erdogan's coronavirus diplomacy?, *Financial Times*. Erişim 3 Ağustos 2020. <https://www.ft.com/content/8602c2da-f1d0-4a78-b848-4c8bf8b9e311>
- Robinson, K., (18.06.2020). Who's Who in Libya's War?, *CFR*. Erişim 13 Eylül 2020. <https://www.cfr.org/in-brief/whos-who-libyas-war>
- Rosecrance, R. (1963). *Action and Reaction in World Politics: International Systems in Perspective*, Boston: Little Brown.
- Santic, D., Antic, M. (2020). Serbia in the time of COVID-19: Between "corona diplomacy", tough measures and migration management, *Eurasian Geography and Economics*, Online First, DOI: 10.1080/15387216.2020.1780457 1-13.
- Shepherd, C., Findlay, S., Palma, S., (21.10.2020). China's Covid-19 vaccine diplomacy steals a march on US, *Financial Times*. Erişim 24 Ekim 2020. <https://www.ft.com/content/ce9a4c98-49b5-4c24-9ff2-ed1c6a3f3412>
- Sönmezoğlu, F. (2014). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi* (6. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- T.C. Başbakanlık AB Genel Sekreterliği, (2011). *Küresel Krizin AB Üyesi Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Gelecek Döneme İlişkin Beklentiler*, Rapor. Erişim 12 Ekim 2020. https://www.ab.gov.tr/files/EMPB/kuresel_krizin_ab_uyesi_ulke_ekonomilerine_etkileri_ve_gelecek_doneme_iliskin_beklentiler_haziran_2011_.pdf
- T.C. Merkez Bankası, (2009). *Küresel Kriz, Etkileri ve Para Politikası Uygulamaları*, Erişim 12 Ekim 2020. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/6d768075-928f-4137-acc1-1bccbe9177f2/Baskan_Bogazici.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-6d768075-928f-4137-acc1-1bccbe9177f2-m3fC4Gb
- Thijssen, P. (2012). From Mechanical to Organic Solidarity, and Back: With Honneth beyond Durkheim, *European Journal of Social Theory*, 15(4), 454-470.
- Trump: DSÖ ile ilişkimizi sonlandırıyoruz, (29.05.2020). *Deutsche Welle*. Erişim 11 Ekim 2020. <https://www.dw.com/tr/trump-dsö-ile-ilişkimizi-sonlandırıyoruz/a-53624175>
- Türkiye, Yunanistan'ın Meis Adası'na asker göndermesine neden tepki gösteriyor?, (31.08.2020). *BBC Türkçe*. Erişim 12 Eylül 2020. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53975231>
- Üste, A. N. (2020). Dünya Sağlık Örgütü'nün 6. Evre Pandemik Uyarısı ve Uluslararası Sistemin Evrilme Olasılığı, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 370-379.
- Walker, S., (13.04.2020). Coronavirus diplomacy: how Russia, China and EU vie to win over Serbia, *The Guardian*. Erişim 11 Ekim 2020. <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/13/coronavirus-diplomacy-how-russia-china-and-eu-vie-to-win-over-serbia>
- Wallerstein, I. (2004). *World Systems Analysis: An Introduction*, London: Duke University Press.
- Waltz, K. N. (1959). *Man, the State and War: A Theoretical Analysis*, New York: Columbia University Press.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*, California: Addison-Wesley.
- Waltz, K. N. (2000, Summer). Structural Realism After the Cold War, *International Security*, 25(1), 5-41.

- Waltz, K. N. (2008). *Realism and International Politics*, New York: Routledge.
- Waltz, K. N. (2015). *Uluslararası Politika Teorisi*, (Ed. Ç. Özen). (Çev. O. S. Binatlı). Ankara: Phoenix.
- Wehrey, F., (14.09.2020). Internationalization of Libya's Post-2011 Conflicts From Proxies to Boots on the Ground, *Carnegie Endowment for International Peace*. Erişim 21 Eylül 2020. <https://carnegieendowment.org/2020/09/14/this-war-is-out-of-our-hands-internationalization-of-libya-s-post-2011-conflicts-from-proxies-to-boots-on-ground-pub-82695>
- Wendt, A. (2016). *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi* (2. Baskı). (Çev. H. Sarı Ertem ve S. G. Ihlamur Öner). İstanbul: Küre Yayınları.
- Wilkinson, D. (1999, Summer). Unipolarity without Hegemony. *International Studies Review*, 1(2), 141-172.
- Yeşiltaş, M. (11.04.2020). Yeni dünya düzeni beklentisi gerçekçi mi?, *Sabah*. Erişim 2 Kasım 2020. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/murat-yesiltas/2020/04/11/yeni-dunya-duzeni-beklentisi-gercekci-mi-11-Nisan-2020>
- Yeşiltaş, M. vd., (2020). Rapor: Koronavirüsün Gölgesinde Silahlı Çatışma ve Terör, *SETA*. Erişim 5 Kasım 2020. <https://setav.org/assets/uploads/2020/05/R162.pdf>
- Zhang, J. J., Savage, V. R. (2020). The Geopolitical Ramifications of COVID-19: The Taiwanese Exception, *Eurasian Geography and Economics*, Online First, DOI:10.1080/15387216.2020.1779773 1-18.

Extended Summary

In this article, in accordance with the theoretical framework of Structural Realism, new diplomatic practices and methods that emerged at the global level with the COVID-19 pandemic, the state of states and the nature of inter-state relations are discussed. In fact, it is discussed whether a structural transformation took place in the international political system. In order to understand the issue, firstly the concept of the system in IR will be discussed, and then how the structure of the system is conceptualized in Structural Realism will be revealed. The main argument of the article is that intra-system changes and systemic changes should be analysed separately from each other.

In order to understand whether the system of states, which is the main mechanism of international relations, and the diplomatic order will change accordingly, the 'system' must first be abstracted at the concept level. The system is often understood as the interaction of states or great power politics. In addition, system change is associated with all kinds of developments and innovations in international relations. Every system has its own character, and a separate definition must be made from the elements that make up the system. Therefore, without conceptualizing the system, how the system will undergo change cannot be explained on theoretical and conceptual grounds. As the system concept is developed, it has been a matter of debate whether the system is a variable that is separate from the units that make it up. Thus, the effect of structuralism began to emerge. By defining the structure and drawing its boundaries, the characteristics of the system and its effects on the units that make up the system can be revealed more effectively.

Kenneth Waltz presented his ideas, which he developed over the years, in his *Theory of International Politics* published in 1979. Thus, for the first time in IR, the structure of the international political system has been put forward theoretically. In this study, the third image 'system' has been reconsidered and its explanatory framework has been deepened. There are two basic ideas that Waltz uses while conceptualizing the structure of the international political system. The first of these is the theory of the sociologist Emile Durkheim on the structure of societies. The second is the analogy of microeconomic theory. With a general theory framed in this way, Waltz completely differs from his previous system studies.

According to the theoretical framework of Structural Realism, the structure of the international political system can change in two ways. First, the regulatory principle must change, and secondly, the distribution of power in

the system. Thus, the main arguments of the study emerge as follows: COVID-19 and similar outbreaks are among the variables within the system, and neither systemic change is taking place, nor a structural transformation is experienced in interstate diplomacy. In order for this transformation to occur, any epidemic to take place at a level that can eliminate the states and thus the integration of humanity under a single organization to survive, the transformation of anarchy, which is the regulatory principle of the structure of the international political system, into a hierarchy, a new organization based on sub-upper relations. It is necessary to start a new global power balance game in which different poles will emerge with a global war that can lead to the redistribution of capabilities in the system. The epidemic does not eliminate states, and creates an environment where states dominate politics and economy more intensely through the management of health systems. After all, states are getting stronger, the structural nature of diplomacy preserves its existence, the structure of the system is still anarchy, and there is no transformation in the systemic power distribution. Therefore, asserting that an international transformation will take place on the basis of an intra-system variable causes conceptual and theoretical problems.

The crises and conflicts that developed after the pandemic in 2020 are not based on the causes of the pandemic. In addition, within the framework of the system of states with the impact of the pandemic nature prone to conflict than cooperation and mutual assistance in catching the principles are remodelling. All diplomatic problems that existed before the pandemic exist independent of the effects of the epidemic. The development of any new diplomatic problems is unrelated to eliminate the anxiety caused by the outbreak of social fears. During the pandemic period, the structure of the international system continues to function in the same way. The nature of the states remains in essence.

There are many studies in which the distribution of power in the system is constantly changing and China, Russia and even the European Union are accepted as challenging poles. However, the main problem of these studies is the confusion of structure and process, as Waltz has insisted. By focusing on the temporary and volatile competition areas in world trade, the economic development data of some states, diplomatic mediation activities, the discourses of the statesmen, the continuous crises in bilateral relations, the practices that escalate the mutual tension, or the number of cases and deaths caused by the global pandemic that is the subject of this article, the international political system is constantly. It is treated as if it were transforming. The process is perceived as the building itself. The change in the distribution of power or the number of poles in the system occurs at the system level only for long years. Systemic changes are triggered by wars that often have worldwide effects. For example, after the Second World War, the capabilities in the system dispersed again and multipolarity turned into bipolarity. Thus, new structural constraints and socialization tendencies emerged in the new distribution of power.

During the pandemic period, public diplomacy practices are frequently on the agenda. Many states have started to consider drugs that are deemed effective in the treatment of COVID-19 within the scope of foreign aid. The public diplomacy practices of states during the pandemic period have generally started to be called "corona diplomacy". However, these public diplomacy practices do not mean that the nature of states and the reasons for using diplomacy have changed.